

Stöd vid studiet av

Allmän Människokunskap

av

Rudolf Steiner

Svensk upplaga

Marcel de Leuw

I början av 2020 blev vi överrumplade av Corona-epidemin. En av konsekvenserna var att jag inte längre kunde sprida Rudolf Steiners människokunskap på olika platser i världen. Jag tvingades tyvärr att stanna hemma. Snart stod det klart att det här skulle komma att ta längre tid än väntat. Det ledde mig till att undersöka om jag kunde sammanfatta föreläsningarna i Allmän Människokunskap stycke för stycke. Med det menar jag att söka efter essensen i varje stycke och skriva ner det till en läsbar helhet.

Projektet avslutades nästan ett och ett halvt år senare. Ett häfte har skapats där de fjorton föreläsningarna återges. Det är inte lämpligt att användas som ersättning för originaltexten, utan är tänkt som en inbjudan att studera den mer i detalj.

Jag använde studieupplagan som publicerades 2019 på tyska vid hundraårsjubileet av Waldorfpedagogiken (ISBN 978-3-7274-5716-6). I den svenska översättningen Allmän Människokunskap (ISBN 91-856-72-93-9) är styckena inte alltid synkrona, men skillnaderna är små.

Min idé var följande: en donation gjorde det möjligt att få hundra exemplar tryckta. Dessa exemplar var numrerade och signerade av mig. De donerades till personer i den nederländska waldorfskolerörelsen. Detta ledde till nya donationer och nya exemplar har nu distribuerats i Belgien, Tyskland, Schweiz och Österrike. Nu finns även denna översättning till svenska av André de Jonge, vilket vi tackar så mycket för. Hundra exemplar kommer att numreras, signeras och delas ut.

Detta verk är upphovsrättsskyddat för kommersiella ändamål. Men i övrigt får alla kopiera det så mycket och ofta som det verkar vara meningsfullt för honom eller henne. Så om någon till exempel organiserar en studiegrupp om människokunskapen, eller om man studerar den i pedagogiska möten, kan man ge alla deltagare ett sådant häfte. Det får verkligen betraktas som en gåva till skolerörelsen. Signerade exemplar finns tillgängliga mot självkostnad och porto (se nedan).

Dessutom vet jag från mitt internationella arbete att det finns fler grupper som skulle välkomna ett sådant häfte som stöd. Min plan är att se om detta är möjligt i till exempel Finland, Turkiet och Sydkorea, egentligen var som helst. För detta behövs en översättning och varje gång de första hundra exemplaren. Då kan det förbli en gåva.

För att göra allt detta möjligt har ett bankkonto öppnats och till stöd har en hemsida skapats av stiftelsen Sampsa för att främja antroposofi. På denna sida kan man läsa hur det går med genomförandet av planerna. Där finns även häftet som en pdf-fil.

Var och en som tycker ovanstående är en bra idé och vill bidra till att det förverkligas uppmanas att skänka ett belopp. Så fort det finns tillräckliga medel kommer en översättning att göras och distribueras (man kan givetvis också donera sin översättningskunskap).

Kanske kan vi på detta sätt ge något till den globala waldorfskolerörelsen.

Marcel de Leuw

bankkontonummer: NL41 INGB 0007 9688 45 Stichting Sampsa

Website: www.stichtingsampsa.nl

mail@marceldeleuw.nl

Inledning

Den allra första Waldorfskolan öppnades i Stuttgart 1919. Det är året efter första världskriget (1914-1918) och det är betydelsefullt. En ny tillvaro måste byggas på ruinerna av denna fruktansvärda händelse. Det var direktör Emil Molt för cigarettfabriken 'Waldorf-Astoria' som ställde en fråga till Rudolf Steiner för sina kvinnliga anställdas räkning. Steiner hade talat för arbetarna i den stora fabrikshallen där de andlöst hade lyssnat sittande på tobaksäckarna. Emil Molt frågade Steiner om han ville utveckla en skola för framtiden. Steiner hade då gått runt med tankar åt det hållet i flera år. Han ville inte förbättra dåtidens undervisningsmetoder utan ge den en helt annan inriktning. Frågan väckte en drivkraft utan motstycke hos Steiner, vilket snart resulterade i grundandet av den första "Waldorfskolan", den första i en numera global skolrörelse.

Rudolf Steiner höll fjorton föreläsningar om pedagogik för de lärare som skulle börja arbeta på denna första skola. Vi känner dem under titeln "Allmän människokunskap". Utöver denna föreläsningssykel höll han även en föreläsning varje dag med metodisk-didaktiska anvisningar ("Konsten att uppfostra: Metodisk-didaktisk kurs") samt en seminariediskussion (Konsten att uppfostra: Seminarieövningar och kursplansföredrag). Dessa tre cykler är oupplösligt förbundna. Den som läser, studerar och mediterar över dessa texter utmanas genast att arbeta konstnärligt med anvisningarna.

Det är en ganska utmanande uppgift att läsa denna cykel med fjorton föreläsningar. Det har att göra med att det är en förtätad text. Steiner hade studerat den tredelade människan i trettio år innan han gick ut med det. I denna cykel har denna människobild blivit en extrakt. Det är en sorts koncentrat som bjuds oss. Det är upp till oss läsare att späda ut detta rena koncentrat med vår hängivenhet.

Många teman från antroposofin presenteras mycket kort och koncist i dessa fjorton föreläsningar. Tänk till exempel på uttalandena om karma, om att en lärare inte enbart har en klass med barn framför sig. Denna karmiska aspekt berörs kortfattat. I många av hans andra föreläsningar behandlas detta viktiga tema mycket mer utförligt.

Det är därför viktigt för läsaren att inte bara vilja läsa och förstå dessa ord. Man får utbilda sig själv medan man läser. De allra första orden i cykeln gör detta omedelbart klart:

"Kära vänner, vi kommer bara att kunna fullgöra vår uppgift om vi inte bara betraktar den som intellektuell-känslomässig, utan som moraliskt-andlig i ordets högsta bemärkelse (...)." "

I början av cykeln talade Rudolf Steiner inledande ord som, enligt hans mening, inte borde tecknas ned vid denna tidpunkt. Dessa ord har senare skrivits ned från minnet och blivit kända som det otryckta avsnittet. Denna passage har dock tryckts nu och vi behöver därför inte längre vara hemlighetsfulla om den. Steiner talar i den om ett sätt att arbeta tillsammans där man tillsammans skapar en förbindelse med den andliga världen. Med hjälp av en bild: lärarna ska vara tillsammans på ett sådant sätt att de bildar en sluten cirkel, så att en inre och yttre cirkel kan skapas. Att lära sig lyssna öppet på varandra är en av förutsättningarna för att de givna tankarna ska kunna fångas i ord. Utväxlingen av dessa ord och tankar skapar en inre värld där andliga väsen kan verka. Låt oss ersätta det förlegade begreppet "otryckt avsnitt" med: "inledande meditation".

När Rudolf Steiner håller ett tal vid invigningen av skolan den 7 september 1919 är det ord av stort allvar. Han talar om en skola som är viktig för mänsklighetens utveckling och därför borde alla inse vilken helig plikt detta handlar om. Vi kan förstå detta allvar om vi inser att grundandet sker på första världskrigets rykande ruiner. Med denna helt nya form av utbildning och undervisning vill Rudolf Steiner också ge en social impuls för att sådana fruktansvärda händelser inte ska hända igen.

De fjorton föredragen utgör en kurs med genomtänkt upplägg. Det syns bland annat i det första och sista föredraget. Det första är verkligen en inledning med uppgifterna för läraren och det sista speglar detta innehåll med ett motto. Kärnan i den antroposofiska människobilden, människans tredelning i kropp, själ och ande, är central i dessa två föredrag.

I det andra föredraget behandlas själen med sina tre förmågor: tanke, känsla och vilja. Detta utvecklas ytterligare i de tre följande föredragen: tanke i den tredje, vilja i den fjärde och känsla i det femte föredraget.

Det sjätte föredraget handlar om människan ur andlig synvinkel med hennes tre medvetandetillstånd: vakenhet, dröm och sömn. Detta utvecklas i de

följande tre föredragen: vakenhet i det sjunde, sömnen i det åttonde och dröm i det nionde föredraget.

I tionde föredraget ges en översikt över den tredelade människan och kroppen behandlas med dess urformer: huvud, bål och lemmar. Dessa aspekter kommer att behandlas i de tre föredragen som följer, där Steiner tar hänsyn till de två tidigare synpunkterna (själ och ande). I elfte föredraget är temat huvudet (tanke/vakenhet), i det tolfte lemmarna (vilja/sömn) och i det trettonde bålen (känsla/dröm). Som redan nämnts speglar det fjortonde föredraget det första. I slutet nämner Steiner tre krafter som är viktiga för arbetet med denna pedagogik. Han ger dem till oss som ett motto: uppfyll dig med fantasins kraft, ha mod till sanning och stärk din känsla för själsligt ansvar.

I sina avslutande ord går Rudolf Steiner vidare till fyrdelningen. Han understryker att fyra viktiga saker är viktiga: intresse för världen, initiativ, inga kompromisser med det osanna och man får inte bli sur. Denna övergång från tredelningen till fyrdelningen kan överraska oss. Men det som kommer från den andliga världen måste ta form på jorden. I julspelen från Oberufer skildras detta vackert i herdespelet. Vi ser tre herdar, klädda i trasor, dansa av glädje på scenen. Varför? För de har fått ett budskap från den andliga världen: Kristusbarnet är fött! De dansar i en triangel men denna treenighet bryts av den fjärde herdens ankomst. Han är sen och kommer haltande upp på scenen, och han hör illa. Han får beskedet från de andra. Sedan fortsätter dansen, inte i en triangel utan i en kvadrat. Det är en slående bild av vår situation. För den siste herden, det är vi!

Den som studerar cykeln med fjorton föredrag kommer att märka att pedagogen väcks i honom eller henne. Ty medan man läser, studerar och mediterar dricker man av källan till denna pedagogik. I denna mening är denna cykel den viktigaste inom det pedagogiska området. Under det tjugoförsta århundradet är det viktigt att fortsätta dricka från denna källa.

Det finns naturligtvis alla möjliga arbetssätt för att komma åt dessa föredrag. Man kan till exempel läsa ett föredrag och bearbeta det konstnärligt, i färg, en målning eller en dikt. Eller sammanfatta det i en enda mening. Man kan också meditera över det. Kort sagt: känn dig fri att arbeta med dem, och jag skulle säga: ta itu med dem!

Första föredraget den 21 augusti 1919

1. Vi kan bara lyckas med vår uppgift om vi ser på den som något som inte bara kräver intellekt och sinne, utan även som en i högsta grad moralisk och andlig uppgift. Vårt arbete sker inte bara i det fysiska; det är upp till var och en att skapa en förbindelse med den andliga världen, varifrån vi fått både mandatet och uppgiften att förnya undervisning och uppfostran. De ord som nu följer är således ett slags bön till de krafter som stärker oss med imagination, inspiration och intuition. Sammanfattat i Walter Johannes Steins ord:

Kraft - Änglar
Mod - Ärkeänglar
Ljus - Archaï

2. Vi måste vara medvetna om att grundandet av denna skola inte är en vardaglig händelse utan en högtidlig handling för världens ordning. Därför tackar jag här den goda ande, som leder människan bort från nöd och elände, den goda anden som ska leda människan till en högre nivå av utveckling i undervisning och uppfostran, de goda andar som uppmanat herr Emil Molt att med grundandet av denna Waldorfskola bidra till mänsklighetens vidare utveckling. Vi vill se oss själva som människor som genom karma har förts till att utföra det som ses som ett högtidligt ögonblick för världsutvecklingen.

Emil Molt: Jag vill uttrycka mitt hjärtliga tack för att jag får vara närvarande i denna festliga stund och lovar att medverka till detta storartade arbete.

3. Den antroposofiska andevetenskapen gör klart att de successiva stadierna i mänsklighetens utveckling ständigt ställer olika frågor. Det som behöver göras i en sådan fas kommer till medvetande först en tid efter att den har börjat.

4. Vårt nuvarande utvecklingsstadium började i mitten av 1400-talet; hittills har pedagogiken arbetat utifrån stämningen från det tidigare utvecklingskedet. Materialismen har fått oss att förlora medvetenheten om den särskilda uppgiften vid en viss tidpunkt.

5. Vi kommer att ta upp barn i vår skola som redan har uppnått en viss ålder. De har redan uppfostrats, antingen på rätt sätt eller inte. Vi kan fortfarande förbättra vissa saker som gick fel. Men det vi verkligen vill uppnå först om också föräldrar kommer att inse att redan under första tiden ställs idag dagens mänsklighet inför speciella uppgifter.

6. Var och en av oss måste genomsyras av denna medvetenhet, från vilken vi formar våra idéer om undervisning och utbildning.

7. Kom ihåg att vår kultur är byggd på egoism, ända ner till den andliga sfären. Religioner leder människor till att vilja bevara sitt jag för att inte gå tomhänta

genom dödens port. Därför talar de som regel om döden och sällan om födelsen.

8. Vi måste bekämpa denna själviskhet genom att titta närmare på födelsen. Mellan döden och den nya födelsen utvecklas människan, fram till ett tillstånd där hon inte kan fortsätta att leva där. Sedan tar hon på sig en fysisk och en eterisk kropp, i vilka hennes utveckling fortsätter. Vi ser inte bara på döden som en andlig fortsättning på det fysiska, utan också på födelsen som en fysisk fortsättning på det andliga. Utbildning fortsätter vad högre varelser har gjort före födelsen.

9. Eftersom människan har tappat kopplingen till den andliga världen uppstår frågor om uppfostran före födelsen. Men före födelsen är människan under skydd av överfysiska varelser. Vi måste överlåta uppfostran före födelsen till dem. Om föräldrarna genom självutbildning gör det som är moraliskt och intellektuellt rätt påverkas barnet av det. Utbildning börjar när människan tagits upp i det fysiska, i samma ögonblick som barnet börjar andas.

10. Vi måste vara medvetna om vad som händer i övergången från den andliga till den fysiska världen. Människan förbinder dessa två områden. Före födelsen uppstår en förbindelse mellan ande och själ; ande såtillvida att vi med den menar andemänniska, livsande, andesjäl. Dessa väsensled, som vi fortfarande måste erövra på jorden, arbetar i tiden mellan döden och en ny födelse, deras kraft tränger in i människans själ: medvetenhetssjäl, förstånds- eller känslösjäl och förnimmelsesjäl.

11. När anden är förbunden med själen, klär den sig i den jordiska existensen. Genom fysiskt arv uppstår en kroppslig organism eller en organisk kropp, som i sin tur också består av två triader: astralkroppen, eterkroppen och den fysiska kroppen, vilka i sin tur är förbundna med djurriket, växtriket och mineralriket.

12. Om du observerar barnet utan fördomar kommer du att se att dessa två områden (det andligt-själsliga och det kroppsliga, *övers. anm.*) ännu inte är i harmoni med varandra. Pedagogens och lärarens uppgift är att samstämna dessa två områden.

13. Den viktigaste relationen till omvärlden är andningen. Den börjar efter födelsen och är av stor betydelse för människan; i den ligger redan människans tredelade system.

14. Ämnesomsättningen är en del av det tredelade systemet, den är relaterad till andningen genom blodcirkulationen. Den tar upp även andra ämnen från omvärlden, och är då också en del av ämnesomsättningen. Andningen har också en egen funktion, men den är på den ena sidan relaterad till det ämnesomsättningssystemet.

15.Å andra sidan är andningen relaterad till människans nerv-sinnesliv. När vi andas in trycker vi in hjärnvätskan i hjärnan, när vi andas ut rinner den tillbaka in i kroppen. Andningsrytmen överförs på detta sätt till hjärnan. Andningen är den viktigaste förmedlaren mellan den nyfödda människan och omvärlden. Men i början av livet finns det ännu inte någon bra harmoni mellan andning och nerv-sinnesprocessen.

16.Barnet kan ännu inte andas på ett sådant sätt att nerv-sinnesprocessen tas om hand, så det måste läras in. Barnets sinne kan ännu inte ta upp vad som kan skänkas av andningen. Genom att harmonisera andningsprocessen med nerv-sinnesprocessen drar vi så att säga det andligt-sjäsliga in i barnets fysiska liv. Grovt sett: barnet kan ännu inte andas ordentligt i sitt inre; utbildning måste bestå i att lära sig att andas på rätt sätt.

17.Vad barnet inte heller kan göra på rätt sätt är växlingen mellan att vara vaken och sova. Utåt sett sover det gott och mycket, men den inre processen genomförs inte. Under sömnen är det ännu inte möjligt att föra in i den andliga världen det som har upplevts på det fysiska planet. Så det kan inte bearbetas och resultatet kan inte bäras tillbaka till den fysiska världen. Rätt utbildning bör leda till att människan kan föra in det hon upplever på det fysiska planet till det som ande-själen eller själsanden gör under tiden mellan insomnande och uppvaknande.

18.Uppfostran och utbildning fokuserar på ett högt område: lära sig att andas riktigt och lära sig att sova på rätt sätt. Inte genom dressyr, utan genom insikt. På så sätt blir vi medvetna om huruvida vi, när vi behandlar ett visst ämne, arbetar i den riktning där vi för det andligt-sjäsliga till det fysiska eller vice versa.

19.Det är av stor vikt att inse att pedagogen inte bara arbetar utifrån det han gör, utan framför allt utifrån det han är. En lärare som sysselsätter sig med tankar om den växande människan fungerar annorlunda än en som inte gör det. Om man ser den kosmiska betydelsen av andningsprocessen och av den rytmiska aspekten av att sova och vara vaken, kämpar man mot sin egocentriska personlighet.

20.När man blir befriad från detta uppstår inre krafter som åstadkommer den rätta relationen mellan lärare och elever. För detta måste man jobba på sig själv, det är den första pedagogiska uppgiften. På så vis skapas det rätta förhållandet mellan de tankar som fyller en själv och det som hos barnen måste ske i kropp och själ. Man måste bära inom sig medvetandet: människan föddes, vilket gav henne möjlighet att göra det hon inte kunde göra i den andliga världen, vi måste utbilda för att bringa andningen i harmoni med den andliga

världen. Barnet kan inte hitta den rätta rytmen i växlingen mellan att sova och vara vaken, den rytmen måste vi reglera på ett sådant sätt att det kroppsliga på rätt sätt förs in i det själsligt-andliga och vice versa.

21.Imorgon vill vi börja med själva pedagogiken.

Andra föredraget den 22 augusti 1919

1. All framtida utbildning måste bygga på en verklig psykologi baserad på antroposofi. Det är välkänt att psykologi är grunden för uppfostran och utbildning. Vid denna tidpunkt har det ännu inte varit möjligt att närma sig människan i sammanhang med hela världsalltet, vilket ären förutsättning för en grundläggande idé om människan.
2. Vi måste få en tydlig förståelse för föreställningen. Den har hur som helst bildkaraktär (virtuell, *övers. anm.*), inte en existentiell (reell) karaktär, som dina ögon eller din näsa. Man identifierar sig med existerande element, inte med föreställningar, de är bara bilder.
3. Vi måste kvalitativt närma oss föreställningens bildkaraktär och uppmärksamma rörelsen. Tankeaktivitet är bilders rörelse. Dessa bilder måste vara bilder av något, de kan inte finnas av sig själva. Föreställningen är en bild av upplevelsena före födseln. Livet mellan döden och en ny födelse speglas av det kroppsliga i föreställningen.
4. Detta säger jag i förväg, för att visa att detta är det enda sättet att få en riktig uppfattning om föreställningen.
5. Viljan är fröet i oss till vad som senare kommer att bli andligt-sjäslig verklighet. Se schemat.
6. Alltså föreställningen å ena sidan, att förstås som bild av livet före födelsen, och viljan som ett frö å den andra. En bild är något under-realt, men en grodd är något över-realt, den blir verklig först senare och har en andlig karaktär.
7. Vi har nu delat in själslivet i två områden: det bildartade föreställandet och den fröartade viljan. Gränsen mellan dem är det mänskliga livet som speglar tillbaka livet före födelsen genom föreställningens bilder och samtidigt inte låter viljan gro. Vilka krafter spelar då en roll i detta?
8. Vi känner dem redan från boken Teosofi: speglingar av antipati och sympati. Vi kan inte stanna kvar i den andliga världen, stiger ner till jorden och utvecklar antipati mot allt som är andligt. Därigenom strålar vi tillbaka den andliga realiteten från livet före födelsen och omvandlar det elementet till en ren föreställningsbild. Och vi förbinder oss i sympati med den viljerealitet som strålar ut till oss från livet efter döden. Samspelet mellan sympati och antipati ger upphov till känslolivet.
9. Vi utvecklar känslornas värld inom oss, ett oupphörligt växelspel mellan sympati och antipati. Å ena sidan föreställningarna, å andra sidan det som groor.

10. Antipatin strålar alltså tillbaka livet före födelsen (respektive konceptionen, *övers. anm*). Det har en kunskapskaraktär, kunskapen försvagas av antipatin till en föreställningsbild.

11. När man som fysisk människa föreställer sig något, gör man det med en kraft som inte finns i oss, utan med inåt strålande kraften från livet före födelsen. I oss själva har vi kraften att stråla det tillbaka. Om denna antipati nu är tillräckligt stark uppstår minnesbilder i minnet. Det är skillnaden mellan att rent känslomässigt stråla tillbaka och att bestämt stråla tillbaka varseblivningsverksamheten som fångats i bilder in i minnet. Minnet är förstärkt antipati.

12. När man har gått igenom hela denna process, föreställt sig det bildligt, kastat tillbaka det i minnet och hållit fast vid bilden, då uppstår begreppet. Detta är den aktivitet som är förknippad med vårt liv före födelsen.

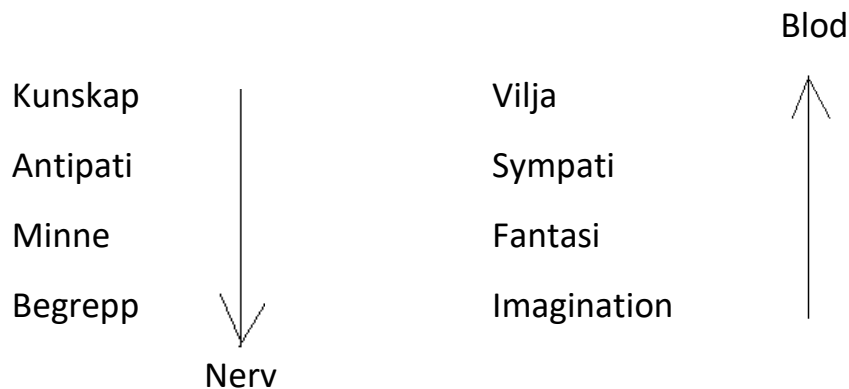
13. På andra sidan ligger viljan, det grodd- eller fröartade, som utvecklar sig först efter döden. För det har vi sympati. Om den sympatin är tillräckligt stark uppstår fantasin. Och när den i sin tur är tillräckligt stark och genomtränger oss helt, uppstår de vanliga imaginationerna. Precis som begreppet uppstår ur minnet, så uppstår ur fantasin imaginationerna, som i sin tur är upphov till sinnesvaseblivningarna.

14. Det är ett misstag att tro att vi iakttar saker, abstraherar dessa och på så sätt får en föreställning. Om vi till exempel upplever en bit krita som vit, uppstår detta ur viljan, som blir till imagination genom sympati och fantasi. Ett begrepp uppstår dock ur minnet.

15. Detta är en skildring av själen, som bara kan förstås om man betraktar skillnaden mellan det sympatiska och antipatiska elementet hos människan. I själslivet efter döden är sympati och antipati ohöljda.

16. Detta är själsmänniskan, förbunden med den fysiska kroppen. I den avslöjas vad tillvaron före födelsen åstadkommer genom antipati, minne, begrepp: nerverna.

17. Och även vilja, sympati, fantasi och fantasi påverkar det fysiska, nämligen genom bildandet av blodet. Det som i vår kropp tenderar att ständigt vilja bli andligt, men som hålls tillbaka i egoistisk kärlek måste åter förgås när det skapas. Det är blodet, motsatsen till nerverna.

18. Blod är verkligen en "speciell saft". Om det kunde komma ut ur kroppen, skulle det virvla upp som ande. Därför måste det bevaras för kroppen, genom växlingen mellan bildande och förstörelse, och det genom andningen.

19. Vi har en polär process: blod som ständigt vill bli mer andligt, nerver som ständigt vill bli mer och mer fysiska.

20. I de andra föreläsningarna kommer vi att bygga vidare på dessa principer och kommer sedan att se att de kan verka hygieniskt på utformningen av utbildningen och en hälsosam uppfostran av barn.

21. Det är tydligt att människan bara kan förstås i sammanhang med det kosmiska. När vi bildar oss föreställningar har vi det kosmiska inom oss, vi var i kosmos innan vi föddes och vi kommer att vara där igen efter döden. Det som råder omedvetet i oss, råder fullt medvetet för den högre kunskapen i kosmos.

22. I vår kropp som fysisk uppenbarelse finns det tre platser där sympati och antipati är sammanvävda. Först och främst i vårt huvud, där blod och nerver samverkar så att minnet uppstår. Överallt där nervaktiviteten avbryts spelar sympati och antipati sin roll. Detta hittar vi även i ryggraden, där nerven bryter genom ryggmärgen. Och slutligen i de ganglieknippen som är inbäddade i de icke-viljestyrda nerverna. På tre områden, i huvudet, i bröstet och i nedre kroppen möts sympati och antipati. När vi varseblir och i viljan (muskelaktiviteten, *övers. anm.*) hoppar strömmen från den ena nerven till den andra och därigenom berörs det själsliga i oss.

23. Vi är förbundna med kosmos, våra aktiviteter verkar vidare i kosmos och kosmos utvecklar ständigt sympati och antipati i oss. Vi är resultatet av sympati- och antipatikrafterna i kosmos.

24. Utåt kan vi urskilja tre områden hos människan: huvudsystem, bålssystem och lemsystem. De avgränsas inte av skarpa linjer, utan går över i varandra. Att huvudsystemet också har egenskaper hos lemsystemet framgår av hjärnmantelns roll, som mer är ett näringssystem för resten av hjärnan. Vi höjer oss över djuren för att vi livnär våra hjärnor bättre. Men hjärnan har inget

med den egentliga insikten att göra, utan bara med kunskapens uttryck i den fysiska organismen.

25.Vårt huvud formas av kosmos antipati, denna kraft från kosmos arbetar människan utåt i en bild av den, en rund form. Därigenom kan huvudet tjäna som ett organ för friheten; det är ju isolerat. Lemmarna attraheras av kosmos sympatiska krafter. När våra antipatiska krafter stöter ihop med antipatiska krafterna i kosmos uppstår våra varseblivningar. Allt inre liv kommer av kosmos kärleksfulla omfamnande av vårt lemsystem.

26.I människans gestalt är även synligt hur det själsliga hos människan har formats av kosmos och vad hon kan ta upp från densamma. Detta gör att vi kan se skillnaden mellan viljebildning och föreställningsbildning. Arbetar man särskilt med föreställningsbildningen för man tillbaka människan till tiden före födelsen; om man utbildar för rationellt, med många abstrakta begrepp, spänner man in viljan i det område som redan gått igenom i livet före födelsen. Man måste använda fler bilder. De är imaginationer, som går genom fantasi och sympati. Abstraktioner är begrepp som går genom minne och antipati, de kommer från livet före födelsen. De främjar kolsyrebildningen i blodet, den förhårdnande processen, av bortdöende. Genom imaginationer främjar vi bevarandet av syre i blodet, varaktigt vardande, pekar mot framtiden och på livet efter döden. Vi fortsätter verksamheten från före födelsen. Där har vi fått bildspråk från de andliga krafterna, som fortsätter efter födseln. Genom att använda bilder återupptar vi denna kosmiska aktivitet. De kan gro genom att införliva dem i vår kroppsaktivitet. När vi utvecklar vår förmåga att arbeta i bilder måste vi därför hela tiden känna att vi arbetar med hela människan.

27.Att i sin egen känsla ta upp detta, att man i all sin uppfostran fortsätter den översinnliga verksamheten från tiden före födelsen, det ger all uppfostran den nödvändiga helgden.

28.Vi har alltså tillägnat oss två begreppssystem: insikt, antipati, minne - och vilja, sympati, fantasi, imagination. De kommer att vara användbara för oss i vår pedagogiska verksamhet.

Tredje föredraget den 23 augusti 1919

1. I bakgrunden bör en nutida lärare ha en omfattande syn på världsalltets lagar. Särskilt viktigt i de lägre klasserna är att lärarens själ har ett sammanhang med de högsta mänskliga idealen.
2. I undervisningen låter vi barnen komma i kontakt med naturen å ena sidan och å andra sidan med den andliga världen.
3. Den gamla insikten, som nu medvetet måste tas upp igen, beskrev människan trefaldigt: kropp, själ och ande. Den insikten fördunklades av en kyrklig dogm 869. De flesta psykologiska beskrivningarna bygger därför på en tvådelning av människan i kropp och själ.
4. Den så kallade lagen om energins bevarande spelar också en roll i detta. I den sägs det att summan av alla krafter är konstant, men att dessa krafter ibland uppträder som värme och andra gånger som mekanisk kraft. För Julius Robert Mayer handlade det dock mer om upptäckten av krafternas metamorfoser än den abstrakta lagen om materiens oförstörbarhet.
5. Denna lag om krafternas bevarande innebär att vi inte närmar oss människan i hennes sanna väsen. Det väsentliga hos människan är ju att hon ständigt bildar nya krafter och substanser.
6. Vi måste å ena sidan göra naturen begriplig för barnen och å andra sidan leda dem till en viss uppfattning om den andliga världen. Utan dessa två kan människan inte leva ett socialt liv.
7. När vi vänder oss till den yttre naturen utgår vi å ena sidan från vårt bildmässiga föreställnings- och tankeliv, som är en återspeglning av livet före födelsen, och å andra sidan från vårt viljeområde, som har en karaktär av anlag och pekar mot livet efter detta.
8. När vi närmar oss naturen från vår tänkande sida tar vi fram det som dör i naturen och formulerar det i naturlagar. Att vi tar upp det som dör med tänkandet är en viktig lagbundenhet.
9. Det blir annorlunda om vi närmar oss naturen utifrån viljan, eftersom mötet med omvärlden genom våra sinnen är av viljeartad natur. Fångstarmarna som Platon beskriver hos seendet är översinnliga till sin natur. När man ser på hästens utåtriktade ögon är det tydligt att dessa fångstarmar inte kan korsas varandra. Hos människan är dock det motsatta fallet, och på detta beror upplevelsen av jaget hos människan, vars fysiska armar också kan korsas.

10.För sinnesförmimmelserna är den aktiva delen viktigare än den passiva. Inte bara känselsinnet, smaksinnet, luktsinnet är förbundna med ämnesomsättningen som är av viljenatur, utan alla sinnen.

11.Människan närmar sig den döda delen hos naturen genom sitt intellektuella förhållningssätt till naturen och formulerar lagar av den. Naturens framtid närmar vi oss genom den till synes obestämda viljan som sträcker ut sig in i sinnen.

12.När jag går ut i naturen förbinder jag mig med tillblivelsen. När jag sen tänker på det i min kammare, så förbinder jag mig med det döende. Att bli till och att dö är alltid närvarande i naturen.

13.Om människan inte ständigt skulle hålla inom sig något av det som i livet före födelsen blivit tankeliv, skulle hon inte kunna uppnå frihet. Hon skulle då vara förbunden med det döda. Om hon skulle förbinda sig med naturen utifrån sin vilja skulle hon bli bedövad, för det är fortfarande groddliknande; hon skulle vara ett naturväsen och inte en fri människa.

14.Utöver dessa två element förfogar människan över det rena tänkandet. Det riktar sig mot det översinnliga och gör henne till en autonom varelse. När man talar om mänsklig frihet talar man om detta autonoma område, om rent, sinnesfritt tänkande där viljan också alltid är verksam.

15.Om man ser på naturen på detta sätt är det tydligt att döende och tillblivelse också är verksamma inom mig. Det väcker frågan: hur skulle naturen vara om människan inte fanns där?

16.Ur naturvetenskapens synvinkel är det enda möjliga svaret: då skulle allt vara som det är nu, bara människan skulle helt enkelt inte vara där.

17.Men om människan inte hade varit närvarande under jordens utveckling hade djuren till stor del inte heller kommit till. Djuren måste utsöndras av människan från hennes väsen, som då skilde sig mycket från dagens. Utan människor skulle djuren och jorden se väldigt annorlunda ut.

18.Växterna och mineralerna skulle ha stelnat för länge sedan om människor inte överlämnade sina kroppar till jorden, det är en viktig process.

19.De krafter som är verksamma i den döda kroppen, där det alltså inte längre finns ett samband med den andligt-själsliga aspekten, gör att kristallisering sker och att växter och lägre djur växer. Liksom jäst eller surdeg arbetar människokroppen för jordens utveckling.

20.Naturens processer bildar en helhet, ett slutet system, så människan är också en del av det, även när hon dör.

21.Under människans liv förändras kroppen i vilken hon föddes. Den är ju genomsyrad av andligt-sjäsliga krafter. I slutet av sitt liv återför hon inte samma ämnen och krafter till jorden, hon bidrar ständigt till att översinnliga krafter regnar ner. Med detta upprätthåller hon jordens utvecklingsprocess.

22.I vår kropp verkar de dödsbringande krafterna främst i skelettet och nervsystemet. De gör oss till benmänniskor, försvagade gör de oss till nervmänniskor. En nerv vill hela tiden bli ben, ett ben har redan dött i hög grad.

23.De livgivande krafterna verkar i muskel- och blodsystemet. De förhindrar att nerven förvandlas till ben. Till exempel kan ett felaktigt förhållande mellan dessa två krafter orsaka rakitis, där muskel-blodsystemet hindrar ben från att dö som det skall. En bra växelverkan är därför av stor vikt. I vårt öga dras ben-nervsystemet tillbaka in i ögonhålan och skickar bara nerven till ögat. Detta gör att muskel-blodsystemet kan förbinda sig med föreställningsaktiviteten som finns i skelett-nervsystemet.

24.Tack vare vårt skelettsystem står vi upprätt, vertikalt i världen. Tack vare detta kan vi ha abstrakta tankar och kan utveckla till exempel geometrin. Den abstrakta triangeln uppstår ur vår geometrisk-matematiska fantasi. Vi dansar en triangel i vertikalplanet, är inte medvetna om det, men ritar en triangel. I sanning är detta emellertid en rörelse som genomförs omedvetet i kosmos.

25.Vi utför dessa rörelser med jorden, precis som de konstnärliga rörelserna som de med kuben, oktaedern. En omedveten, djup kunskap är gömd i vårt skelettsystem. Vårt medvetande når inte så långt, men geometrins bilder speglar denna kunskap.

26. Å andra sidan finns muskel-blodsystemets ständiga rörelse, tillblivelse och framväxt. Utan människor skulle jorden övergått i en stor kristalliseringsprocess. Vi rycker undan enstaka kristaller från denna process och håller på så sätt jorden vid liv. Det är nödvändigt att denna kunskap, genomsyrad av känsla, förstås i nutid.

27.Det är nödvändigt för en pedagog att inse att människan inte är en åskådare, utan att den mänskliga själen är skådeplatsen där kosmiska händelser utspelas.

28.Samspelet mellan de två ovan nämnda systemen, muskel-blodsystemet och ben-nervsystemet, skapar nya krafter och substanser. Det har sagts förut att blod ständigt vill bli ande. Dessa två tankar kommer att kombineras och vidareutvecklas i morgon. Vi främjar vetenskapen genom att ersätta idén om bevarande av energi och materia med tanken att en kraft eller substans kan förändras så att den försvinner och en ny uppstår.

29. Istället för att skapa universella lagar borde vi utveckla postulat. Inte: "på den plats där ett föremål finns kan det inte finnas något annat föremål samtidigt", vilket är lagen om ogenomtränglighet. Snarare: "de föremål eller varelser som är sådana att inget annat föremål eller väsen kan vara närvarande samtidigt på samma plats i rummet, kallar vi ogenomträngliga".

Fjärde föredraget den 25 augusti 1919

1. I framtidens uppfostran och utbildning kommer stor vikt att behöva läggas på utvecklingen av vilja och känsla. Förutsättningen är en korrekt insikt i viljans natur.
2. Man kan bara genomskåda viljans väsen om man förstår förhållandet mellan vilja och känsla: vilja är den utförda känslan, känsla är den tillbakahållna viljan.
3. När människan genomför ett viljebeslut blir det alltid något kvar, en rest som inte förbrukas under livet, utan först efter döden. Detta bör man ta hänsyn till under hela livet, men särskilt under barndomen.
4. Människokroppen står inne i ett flöde av ärftlighet. Det själsliga från livet före födelsen förbinder sig med denna kropp och anden är, hos den nuvarande människan, närvarande i anlag. Vad som kommer att visa sig i framtiden är viktigt för grunden till dagens pedagogik.
5. Det första som finns som anlag kallar vi andesjälvet i väst och manas i öst. Andesjälvet syftar på människan före hennes död, manas ("manerna") till situationen efter döden där vi inte bara tas emot av vår personliga ängel, utan också av flertalet ärkeänglar. Därav plural.
6. Den andra, högre delen kallas livsande, som knappast är märkbar hos den moderna människan. Den högsta delen kallar vi den egentliga andemänniskan.
7. Dessa delar av människan, som ännu bara finns som anlag, utvecklas i hög grad mellan döden och återfödelse. På jorden utvecklas människan andligt-sjäsligt, efter hennes död sker utveckling genom förbindelse med de högre hierarkiernas väsen.
8. De egentliga beståndsdelarna i själen är redan urskiljbara: medvetenhetssjälen, förstånds- eller känslösjälen och förnimmelsesjälen. Hos kroppen särskiljer vi känslokropp eller astralkropp, eterkropp och fysisk kropp.
9. Även djur har en fysisk kropp, men den är utformad på ett annat sätt än människans. Djurets yttre, fysiska kropp är formad på ett sådant sätt att den kan foga sig in i den yttre världen genom det som lever i kroppens former. Detta gör att bävern kan bygga sin damm och ett bi kan bygga sin vaxkaka. I den meningen finns detta inte i samma utsträckning hos människor. Vi kallar det instinkt, en del av viljeprocessen. Om vi vill studera instinkt måste vi söka bland alla formerna i djurriket.
10. I vår fysiska kropp lever också eterkroppen. När det genomtränger instinkten övergår instinkten till drift. Instinkten kommer mer utifrån, driften är mer förinnerligad.

11. När drift och instinkt grips av förnimmelsekroppen (astralkroppen), som ännu verkar mer i det inre, blir de till begär. I människan upplyfts det även till medvetande, alltså blir kraftfullt genom själens inverkan. Ett begär uppstår och försvinner, det behöver inte vara en del av karaktären.

12. Om nu jaget, som här betyder förnimmelssjäl, förstånds- eller känslösjäl och medvetenhetssjäl, tar in instinkt, drift och begär, då kan vi inte längre göra en så skarp distinktion mellan de tre områdena. Jaget genomtränger ju alla dessa områden. Vi kallar då detta område av viljan motiv. I människan lever fortfarande instinkt, drift och begär som i djurvärlden, men hon upphöjer dem till motiv. Om jag känner till en människas motiv, då känner jag honom eller henne. Men inte helt, för inom viljeområdet finns det ytterligare något som spelar med, som vi måste ta största hänsyn till.

13. Det som spelar med närmar vi oss inte utifrån föreställningen, utan som något viljemässigt. Det första som fortfarande klingar med i motivets viljesida är önskan. Det är en mild önskan att göra något bättre, eller annorlunda, inte av ånger, utan av en önskan att göra detsamma bättre nästa gång. Det är en del av resten, det första elementet i det som finns kvar efter döden, det tillhör redan andesjälvet.

14. När önskan blir mer konkret liknar den föresatsen. Inte heller här betraktad utifrån föreställningen, utan från det känslomässiga och viljemässiga inslaget i motivet. Normalt föreställer man sig det, men den andra människan som bor i oss utvecklar utifrån viljan en bild om hur vi ska agera nästa gång.

15. Denna andra människa i oss nämns också i psykoanalysen. Den ger också exempel på detta, men vi vet att här spelar de undermedvetna själskrafterna en roll, som ofta uttrycker sig mycket subtilt och som finns i varje människa.

16. I varje människa bor undermedvetet den andra människan, och i den lever också den "bättre" människan där i viljan föresatsen lever att i samma situation utföra en handling bättre.

17. När själen är befriad från kroppen utvecklas ur föresatsen beslutet. Önskan tillhör andesjälvet, beslutet tillhör andemänniskan. Som viljeväsen känner människan instinkt, drift och begär, sedan motivet och önskan, föresatsen, beslutet.

Schematiskt:	Andemänniska	Beslut
	Livsande	Föresats
	Andesjäl	Önskan
	Medvetenhetssjäl	}
	Förståndssjäl	
	Förnimmelsesjäl	Motiv
	Astralkropp	Begär
	Eterkropp	Drift
	Fysisk kropp	Instinkt

Det som hålls kvar i begär, avsikt och beslut för tiden efter döden, blir till bild under livet, det upplever vi utifrån föreställningen. Men då måste de formas på rätt sätt. Det är pedagogens uppgift att ordna dessa tre själskrafter på ett sådant sätt att de rätta bilderna uppstår.

19.Som pedagog måste man vara medveten om att man inte bara uppfostrar utifrån det vanliga mänskliga umgänget, utan att undervisning och uppfostran måste utgå från en förståelse för den inre människan.

20.Att utgå från det vanliga sättet att umgås människor emellan kan inte leda till någonting. Ett exempel på detta är bolsjevikernas tillvägagångssätt.

21.Framsteg mot bättre socialt umgänge kräver en intim förståelse för människans inre.

22.Exemplet med ett besök på ett socialistiskt utbildningscentrum visar att även om det finns mycket välvilja, finns det också ett totalt förnekande av frågan om framtidens kultur.

23.Det är till exempel fel att låta barn umgås med varandra som om de vore vuxna. Barnet måste utveckla helt andra själskrafter och även fysiska krafter. Det som är gömt djupt i själen bör vara i fokus för undervisning och utbildning.

24.Allt intellektuellt är vilja som har blivit gammal, känsla är vilja som håller på att bli. I viljan lever hela människan och därmed också de omedvetna besluten. Vi får inte tro att vi kan påverka barnets vilja, men vi kan arbeta med barnets känslonatur. Det gör vi inte genom att förmana och ge uppföranderegler, utan genom att om och om igen låta barnet göra sådant som väcker dess känsla av det rätta. Omedveten upprepning, som i en vana, förädlar känslan. Medveten upprepning stärker viljan eftersom den ökar beslutskraften. På det intellektuella området förklarar vi något, barnet förstår det och kommer ihåg det, men inget av detta påverkar känsla och vilja.

25.I gammal patriarkalisk uppfostran bad man Fader vår varje dag och Bibeln lästes en gång i veckan och denna upprepning verkade på utvecklingen av viljan. Om man försöker uppmana människor att vara moraliska blir de nervösa

och svaga. Det är bättre att låta barn göra samma sak om och om igen, på din auktoritet, dag efter dag. Detta verkar mycket starkt på viljebildningen.

26. Det konstnärliga inslaget verkar på viljan eftersom det inte bara kräver upprepning, utan också för att det är förknippat med glädje; därför är detta element relaterat till vad vi vill uppnå i vår undervisning.

27. Det skall vi närmare gå in på imorgon. Idag ville jag visa, att utbildningen av viljan måste ske annorlunda än den av intellektet.

Femte föredraget den 26 augusti 1919

1. Viljans relation till hela människan vill vi göra fruktbar (*relevant?*) för hur vi betraktar människan.
2. Hittills har vi betraktat det intellektuella, som är relaterat till människans nerver, och det viljemässiga, som är relaterat till blodet. Studiet av det känslomässiga området kommer att ge oss tillfälle att ännu djupare sysselsätta oss med dessa två poler.
3. Det bör återigen betonas att tänkande, känsla och vilja inte är separata områden eftersom dessa verksamheter alltid flyter in i varandra.
4. Till exempel genomtränger man varje viljeakt med föreställningsaktivitet, annars skulle man instinktivt och blint utföra allt som strömmade ur viljan.
5. Omvänt är viljan involverad i allt tänkande; det sätt på vilket man förbinder en tanke med en annan, hur man kommer fram till ett omdöme eller ett beslut, genomströmmas alltid av en subtil viljeaktivitet.
6. Viljeaktivitet är i första hand viljeaktivitet med en underström av tankeaktivitet, och tankeaktivitet är i första hand tankeaktivitet med en underström av viljeaktivitet.
7. Även i kroppen syns hur dessa verksamheter flyter in i varandra, till exempel i ögat. Där möts nerver och blod: kunskapsaktivitet och viljeverksamhet. Det gäller alla sinnen, men även de kroppsdelar som tjänar rörelsen.
8. I kunskapsinhämtandet, i föreställningen lever antipati, alltså även i seendet. Antipati flödar genom nervaktivitet, men sympati flödar genom blodet. Dessa är utjämnade så att man inte blir medveten om denna process och tack vare det kan man observera objektivt.
9. I Goethes färglära kommer detta spel av antipati och sympati till synes, men i varje sinne samspekar nerver och blod, tänkande och vilja.
10. Hos djuren är blodaktiviteten i deras sinnen större än hos människan, därför har de mer sympati för sin omgivning, är mer beroende av den, mer hopvuxna med den. Människan har mer antipati, kan isolera sig mer och därför utveckla ett personlighetsmedvetande. Vi blir medvetna om antipatikraften när vi till exempel går in i ett illaluktande rum, men vanligtvis förblir den omedveten.
11. Det är väsentligt att ur fysisk synvinkel är nervaktivitet central för tänkandet och blodets aktivitet är central för viljan.
12. Sympati och antipati spelar också en roll i viljeaktiviteten, antipatins inflytande gör att vi kan distansera oss från handlingen. Sympati blir medveten när vi handlar ur entusiasm, hängivenhet, kärlek. Om det inte vore så skulle vi

agera instinktivt och aldrig uppnå socialt liv. Viljan måste genomträngas av tanken, därigenom infogar vi oss i mänskligheten och världsprocessen.

13. Tänk om allt detta vore medvetet, med alla handlingar skulle antipatin vakna; lyckligtvis ligger denna process under tröskeln för vårt medvetande.

14. Som barn handlar vi ur sympati, som på jorden är kärlek, stark vilja. Den måste bli genomträngd av antipati, med föreställning, med moraliska ideal, annars skulle vi utifrån instinkt utveckla oss på ett animaliskt sätt. Den moraliska kampen mot det animaliska har något asketiskt, något återhållsamt.

15. Viljan är alltså genomträngd av föreställande, av tänkande aktivitet.

16. Känslans aktivitet står mitt emellan tanke och vilja. Ur känslan strömmar å ena sidan sympati in i viljan och å andra sidan strömmar antipati in i tänkandet. Men viljans sympati flödar också tillbaka in i tänkandet, och tänkandets antipati in i viljan. Känslan är alltså relaterad till både tänkande och vilja (se diagram).

17. Den vanligen objektiva viljan intensifieras till handlingar av entusiasm, av kärlek. Den genomströmmas av en subjektiv känsla. Även till sinnesverksamheten fogas en känsla, till exempel när den intensifieras till avsmak eller till njutning av blomdoft.

18. Även i tankeverksamheten flyter känslan in. Det var en filosofisk strid mellan psykologen Brentano och logikern Sigwart om känslans roll i att göra bedömningar.

19. Omdömesförmågan ska naturligtvis besluta om något objektivt, innehållet i omdömet måste vara objektivt. När man blir medveten om detta omdöme spelar dock känslan in, så att slutsatsen måste bli: det objektiva innehållet i bedömningen står fast utanför den känslans aktivitet. För att låta övertygelsen om riktigheten uppstå i den subjektiva mänskliga själen, är dock känslans utveckling nödvändig.

20. Den antroposofiskt orienterade andevetenskapen ger noggranna och exakta begrepp hämtade från verkligheten.

21. Känslan står mellan att tänka och vilja och verkar åt båda hållen. Känsla är återhållen insikt och återhållen vilja. I känslan uppenbarar sig sympati och antipati.

22. Överallt i kroppen där blod och nerv möts uppstår känsla. I seendet märker vi knappt detta eftersom ögat är inbäddat i ögonhålan, nästan helt skilt från resten av kroppen. Hörseln är annorlunda, hörselorganet är annorlunda organiserat än ögat. Känslan spelar en större roll för hörseln, så att det är svårt att skilja det tänkande elementet från det känslomässiga elementet i det hörda.

23. Ett exempel på kampen i denna fråga är Eduard Hanslicks kommentar till Wagners verk.

24. Det ena sinnet genomträngs mer, det andra mindre, ända ut i periferin av hela människan, som är ett känslöväsen.

25. Om vi inte hade förberedande samtal för vårt arbete här, skulle man behöva utveckla sitt program utifrån tillgänglig pedagogik, psykologi, logik och undervisningspraktik. När det gäller psykologi, till exempel, skulle man redan misslyckas. Sinnesteorin som utvecklats där gör ingen skillnad mellan ögat och örat. Den sammanfattar allt i en "allmän sinnesaktivitet", när man egentligen borde tala om ögats verksamhet, örats verksamhet, luktorganets verksamhet, etc.

26. I verken Sanning och Vetenskap and Frihetens Filosofi beskrivs hur man kan tala om själens enhet och hur människan lever sig själv in i världen, att hon inte har hela verkligheten till sitt förfogande eftersom tänkande och varseblivning till en början är sammanflätade. Hon erövrar verkligheten, för verkligheten finns inte i omgivningen, utan uppstår genom vår erövring av den. Det sista som träder oss till mötes, den egentliga verkligheten, skådar vi först i det ögonblick vi går genom dödens port.

27. Många felaktiga element har kommit in i kulturen, särskilt inom pedagogiken. Vi måste utveckla riktiga begrepp att kunna bygga vår undervisning på.

Sjätte föredraget den 27 augusti 1919

1. Vi har hittills betraktat människans själ genom att som huvudbegrepp använda sympati och antipati. För att förstå människan måste vi studera såväl själ som ande och kropp. Nästa steg blir att närma sig anden, inte kroppen, för den är ju ett uttryck för anden.
2. De tre verksamheterna i själen är att tänka, känna och vilja. Vi vill nu närma oss dessa ur ett andligt perspektiv.
3. Även här ser vi skillnad på att tänka, känna och vilja. Vi måste inse att när vi tänker lever vi i ljuset. Jaget är fullt närvarande, det är en fullt medveten aktivitet. Tänk om det inte vore så: något pågick i vårt undermedvetna och det skulle resultera i ett omdöme! Det väsentliga är att vi är fullt medvetet närvarande i tankeprocessen.
4. Detta är inte fallet med viljan. När vi går, lever vi fullt ut i det medvetna endast i föreställningen av det. Som tur är är vi helt omedvetna om de processer som pågår i våra kroppar. Inte heller när vi med vår vilja påverkar omvärlden är vi medvetna.
5. Anta att ni har två upprättstående block och vill lägga en tredje ovanpå dessa. Skilj nu mellan att göra bedömningar som en fullt medveten aktivitet och vad ni nyss har gjort. Ni gjorde det med hela er vilja, men vet inte varför de två upprättstående blocken inte knäcks. På grund av deras tjocklek antar ni att de kommer att stödja det övre blocket. Men vi kan inte genomskåda det förloppet, lika lite som vi kan genomskåda våra bens rörelser. Viljan bär i vid bemärkelse något omedvetet i sig.
6. Känslan står mitt emellan tanke och vilja, den är dels medveten och dels omedveten. Den deltar å ena sidan i att tänka och å andra sidan i viljan.
7. Vanligtvis talar vi om det vakna medvetandet. Men det är bättre att säga: människan är bara vaken när hon tänker.
8. Det vi upplever när vi sover tränger inte in i vårt medvetande, lika lite som den del av oss som är vår vilja. Eftersom människan också är ett viljande väsen, är det alltid något i oss som sover, även när vi är vakna.
9. Känslan står mitt emellan att sova och vakna. Känslor är som drömmar, med skillnaden att man minns drömmar medan känslor upplevs direkt. Vi har tre medvetandetillstånd när vi är vakna: vakande i tänkandet och kunskapsinhämtandet, drömmande i känslan, sovande i viljan. Skillnaden mot den vanliga sömnen är att vi sover med hela vår själ medan på dagen sover vi bara med vår vilja.

10. Barn är olika i fråga om vakenheten i sitt medvetande. Det finns barn där känslolivet dominerar, där tänkandet ännu inte är så vaket, drömska barn. Man kan då närma sig dem med starka känslor, och utgå ifrån att dessa kommer att väcka ett klart tänkande. För allt som sover brukar vakna efter en tid.

11. Det finns också barn där viljelivet dominerar, och som vi tenderar att hänvisa till en särskola eller hjälpklass. Men kanske kan det här barnet utföra stordåd senare i livet. Viljan sover dock först och först senare dyker tänkandet upp. Hos ett sådant barn försöker vi inte arbeta mycket med kunskapsförmågan, på förståelsen, utan vi kopplar samman viljerörelser med intellektuellt innehåll. Till exempel genom att få barnet att gå och låta det tala vid varje steg: Människan (steg) är (steg) god (steg).

12. För att svara på frågan om hur jaget förhåller sig till dessa tillstånd, låt oss först titta på något annat. Kosmos är en summa av verksamheter, dessa kommer till uttryck i elementens liv där krafter styr, till exempel vår livskraft. Eld och värme spelar en stor roll i detta.

13. Vi lever i en värld genomsvad av krafter. Till exempel finns det trakter i södra Italien där allt du behöver göra är att tända en papperstuss för att få rök att stiga upp från jorden. Tändningen skapar värme som tunnar ut luften och de krafter som annars råder under ytan dras uppåt av den stigande röken.

14. Det finns till och med högre krafter än värme, de finns alltid omkring oss. Vi kan gå genom världen med våra kroppar och tåla dessa krafter.

15. Men det kan vi ännu inte göra med vårt jag. Det måste skyddas, annars skulle det förlora sig själv i dessa krafter. Det är därför vi tänker i bilder och inte i full verklighet.

16. Även ur en andlig synvinkel kan vi säga att vi tänker i bilder. På vårt nuvarande utvecklingsstadium kan vi inte leva i det verkliga kosmos. Det är därför vår kropp ger oss bilder av den.

17. Psykologin försöker på många sätt beskriva förhållandet mellan själ och kropp, men i verkligheten är det så här: jaget vaknar på morgonen, tränger in i kroppen. Men inte i de fysiska processerna, utan i den bildvärld som kroppen frambringar av de yttre förloppen. Därigenom förmedlas tänkandet till jaget.

18. Det är annorlunda med känslan. Där tränger jaget in i kroppen, inte bara i bilderna. Om jaget då vore fullt medvetet skulle själen brännas, det orkar man inte. Endast i ett dämpat, drömande medvetande är det möjligt.

19. Det som händer i viljan kan bara upplevas i ett sovande medvetande. Det skulle vara en fruktansvärt smärtsam upplevelse om man medvetet skulle uppleva vilka krafter som spelar roll till exempel när man går. Det är en välsignelse att vi inte upplever detta, eller bara upplever det sovande.

20.Jagets liv kan alltså karakteriseras på följande sätt: jaget i den fullt vakna människan mellan födelse och död lever bara i bilder av verkligheten, såvida hon inte gör de övningar som beskrivs i boken *Hur uppnår man kunskap om de högre världarna*.

21.Jaget går också ner i de processer som hör till känslan. Det upplever vi i det som man alltid kallat inspirationer, de omedvetet inspirerade föreställningarna. Hos konstnären stiger dessa upp i det vakna medvetandet. I inspirationerna sker också allt som hos den vakna människan dyker upp som infall, som sedan bearbetas till en bild (se schematisk översikt).

22.Det som i ovanstående bok beskrivs som inspirationer är att de omedvetna inspirationerna kommer till medvetande i känslans område. När särskilt begåvade människor talar om sina inspirationer talar de faktiskt om vad världen har lagt in i deras känsloliv och som genom deras anlag tränger upp i medvetandet. Vi kan bara uppleva detta i ett drömliknande tillstånd, annars skulle jaget brinna upp under denna process, eller snarare kvävas. Det märks till exempel i mardrömmen där andningen blir smärtsam. Drömmandet i känslan skyddar oss från att något sådant händer vid varje andetag.

23.Jaget sover i viljan, där upplever vi sovande våra intuitioner. Annars skulle vi behöva lida de mest fruktansvärda smärtor. Bara i vissa lyckliga ögonblick når dessa intuitioner vårt medvetande. Då upplever människan vagt den andliga världen.

24.Vi känner alla till det fulla medvetandet i tänkandet. Ibland pratar människor om sina intuitioner och menar då obestämda känslor. När poeten talar om sina intuitioner, hämtar han dem dock inte från de inspirerade föreställningarnas källa i känslolivet, utan från de omedvetna intuitionerna i den sovande viljans region.

25.Denna inblick ger upphov till djupa insikter i de skenbara tillfälligheternas lagar. Goethe, som redan blivit gammal, arbetade med Faust genom att gå fram och tillbaka i sitt arbetsrum och diktera för sin sekreterare. Genom denna vandring fram och tillbaka steg hans intuitioner upp i honom och de skrevs sedan ner av någon annan.

26.Schemat:

I	Vaket	-	<i>bildartat tänkande</i>
II	Drömmande-		<i>inspirerad känsla</i>
III	Sovande	-	<i>intuiterande/intuitiv vilja</i>

är alltså inte korrekt, därför att det inte förklarar varför det intuitiva lättare kommer upp i vardagens bildartade medvetande än den inspirerade känslan. Bättre är nedanstående teckning (se boken).

Det bildmässiga kunskapsinhämtandet stiger ner i inspirationerna och kommer åter upp från den intuitiva viljan. Föreställ dig att du överlämnar dig till tänkandet, som går ner till känslan och vidare till viljan. Om du nu börjar röra dig så stiger inte intuitionerna upp till tänkandet från känslan, utan från viljan.

27. Tänk om ditt huvud hade ben, då skulle betraktandet av världen vara ett med viljan och man kunde endast gå medan man sov. Huvudet vilar dock på axlarna, det måste vara i vila för att kunna bli ett tankeorgan. Det måste dras bort från den sovande viljan, annars skulle det somna. Eftersom huvudet låter viljan utföras av resten av kroppen kan människan handla vaket. Genom dessa insikter kommer vi till en verklig förståelse av människokroppens form.

Sjunde föredraget den 28 augusti 1919

1. Vi har hittills försökt förstå människan, först ur själslig och sedan ur andlig synvinkel. Detta vill vi fortsätta med, även om vi givetvis också måste försöka anknyta till den aktuella pedagogiska och psykologiska litteraturen.
2. Ur själslig synpunkt ser vi på hur sympati och antipati verkar i världens lagbundenheter, från andlig synpunkt ser vi på de tre medvetandetillstånden sömn, dröm och vakenhet, som råder i respektive vilja, känsla och tänkande.
3. All förståelse är egentligen att lyckas se en relation mellan det ena och det andra. Om vi vill se detta förhållande med hjälp av tänkandet måste vi först iaktta. Detta är möjligt med våra fysiska sinnen, men efter en viss utveckling även med våra andligt-sjäsliga sinnen, med imagination, inspiration och intuition. Även där måste förståelsen utvecklas efter iakttagelsen. Man kan lära sig att förstå kropp, själ och ande, om än bara i inledningsskedet, genom att relatera det till människans levnadslopp.
4. När vi iakttar barnet ser vi i alla dess uttryck en bild av dess kropp. I medelåldern är människan mer själslig och på ålderdomen mest andlig. Även den demenssjuka är klokare än han eller hon var som barn, men kroppen är inte längre ett bra verktyg åt anden. Det finns också gamla människor som har livskraften ända in i ålderdomen att låta så vara fallet.
5. Exemplet med de två professorerna från Berlin visar detta tydligt.
6. Det finns alltså exempel som visar att det som har beskrivits ovan stämmer.
7. En medelålders människa är mer själslig, därför kan hon också förneka själen eller tvärtom ta upp den i sig. Om man jämför det rörliga, omedvetet handlande barnets kropp med den gamla människans kontemplativa, lugna natur, ser man å ena sidan en kropp som framhäver det kroppsliga och å andra sidan en kropp som låter kroppen som sådan träda tillbaka.
8. Om vi tittar mer på det själsliga ser vi hos barnet ett mycket nära samband mellan vilja och känsla.
9. Hos äldre har tänkandet och känslan vuxit ihop mer, känslan frigör sig från viljan under livets gång. Det är av stor betydelse i uppfostran, denna frigörelse av känslan från viljan. Vid en senare ålder kan människor sedan förbinda den frigjorda känslan med tänkandet. Den äldre kan tala varmt, personligt, konkret om sina idéer och begrepp, medan medelålders människor ännu kan låta teoretiska, abstrakta, vetenskapliga.
10. När vi betraktar, iakttar världen uppstår förnimmelsen först. Vi förnimmer värme och kyla, färger och toner.

11. Inom psykologin brukar förnimmelsen beskrivas annorlunda. Där framkallas den av yttre fysiska processer, till exempel av vibrationer i luften vid hörseln.

12. Man anser därför att förnimmelsen är en del av tänkandet: först förnimmer vi, så iakttar vi, sedan gör vi oss föreställningar och bildar begrepp.

13. Självakttagelse kan lära oss att förnimmelsen har viljeartad natur med ett inslag av känsla, den är besläktad med den kännande viljan eller den viljande känslan.

14. Moritz Benedikt har beskrivit det, hans iakttagelser kan hjälpa oss.

15. Förnimmelsen är viljande känsla eller kännande vilja. I sinnessfären, som förenklat sagt är på utsidan av vår kropp, utövar vi en halvt sovande, halvt drömmande verksamhet. På utsidan av vår kropp är sinnesförnimmelserna som drömmar, innan de greppas av förståndet och det kunskapande tänkandet.

16. När vi fostrar barnet intellektuellt måste vi också arbeta på dess vilja, för dess förnimmelser innefattar att vilja och känna. Hos en gammal människa är det annorlunda, hans eller hennes förnimmelser har mer tankekaraktär, är mer tänkande känsla eller kännande tänkande.

17. Förnimmelsen är levande, den utvecklas under livets gång från mer viljemässig till mer tankemässig. Lika lite som en rakkniv inte är en köttkniv, fastän båda kallas knivar, är förnimmelsen hos barnet densamma som hos den gamle.

18. Om vi vill förstå något måste vi komma bort från orden, vi måste titta på de faktiska relationerna.

19. Sanna begrepp uppstår när vi till exempel jämför barnets sätt att leva i sin kropp med den gamle människans.

20. Hos barnet uppstår förnimmelsen drömmande-sovande som viljande känsla eller kännande vilja vid dess kroppsperiferi. Men också i människans inre, i musklerna och i blodet är hon sovande-drömmande. Därför upplevs vår viljande känsla, vår kännande vilja, våra önskningar och så vidare drömmande-sovande. I mellanområdet är vi helt vakna.

21. I denna mellanregion är nerverna högt utvecklade, i huvudet särskilt i hjärnan, men även i ryggmärgen. Detta nervsystem sänder sina utlöpare både utåt till periferin och inåt. Nerverna har en speciell relation till anden: de tenderar att mineraliseras, att dö. För det andligt-själsliga finns ett ihåligt utrymme vid nervernas plats, just därför kan det vara verksamt där. (Se figur i boken)

22. Nerverna och hjärnan är alltså inte tankens organ, utan eftersom de avskiljer sig från den mänskliga organisationen ger de utrymme åt tänkandet att utvecklas.

23. Intryck utifrån framkallar i våra sinnen en fysikalisk-kemisk process, både i periferin och i det inre. Däremellan skapas utrymme av nerverna. I det utrymmet fortsätter det som hände utanför: hos seendet till exempel ljusets natur, färgens natur. Ögat ändrar ljus och färg under påverkan av blod och muskler, i nerverna lever ljusets natur, färgen, där blir vi själva färg, ljus, ljud.

24. Rumsligt sett är vi bara vakna i området mellan periferin och det inre, i hålrummet.

25. Men även tiden spelar en viktig roll i detta.

26. När vi lär oss något tar vi upp det i det vakna medvetandet. Sedan när vi går vidare till något annat börjar det vi har lärt oss somna in. Och när vi åter kommer ihåg det vaknar det igen. Att glömma är ett insomnande av ett föreställningskomplex, att minnas är uppvaknandet av detta komplex.

27. För att verkligen kunna relatera kropp och ande till varandra måste man jämföra barndom med ålderdom. Likaså kan man jämföra att minnas och glömma med att vakna upp och somna.

28. Det är viktigt för framtiden att vi lär oss att betrakta saker genom att utgå från verkligheten, något som inte händer så mycket nuförtiden.

29. Därför förstås inte idén om tregreningen av de flesta människor. Denna tanke togs dock direkt från verkligheten.

30. Det sistnämnda som en parentes, som hänger samman med den tid vi lever i. Men pedagogen måste också förstå sin tid eftersom han måste förstå barnet som anförtrotts honom från denna tidsström.

Åttonde föredraget den 29 augusti 1919

1. Vid utveckling av idébildning om det andliga måste pedagogen koppla det okända till det kända, t ex minnet till sömn och vakenhet.
2. Vi har förknippat sömn och vakenhet med att glömma och minnas. På samma sätt som en sömnstörning påverkar människan, så har en felaktig hantering av att glömma och minnas också en störande effekt. Vid sömnbrist blir människor mer känsliga för sin omgivning.
3. Det finns barn, såväl som vuxna, som överlämnar sig till intrycken utifrån och inte tar till sig dem på ett ordnat sätt, som inte förbinder sitt jag med intrycken. De låter också föreställningarna stiga upp från sitt inre, helt av sig själva.
4. Man kan stödja genom att inse att sömn och uppvaknande spelar en roll i att minnas och glömma. Då ser man att den sovande viljan lyfter en föreställning från det omedvetna till det vakna medvetandet. På samma sätt som jaget och astralkroppen samlar kraft på natten för att fräscha upp den eteriska och den fysiska kroppen, så verkar kraften hos den sovande viljan på minnesprocessen. Eftersom viljan sover kan vi bara lära barnet att använda sin vilja via en omväg. Vi kan uppfostra människan så att hon utvecklar livsvanor i det fysiska, själsliga och andliga området.
5. När vi under lång tid väcker ett stort intresse hos ett barn, till exempel för djurriket, är effekten av detta på viljan att den får förmågan att i rätt ögonblick kalla fram de rätta föreställningarna, när omständigheterna kräver det. Det är inte intellektuella minnesövningar som stärker minnet, utan intresset, känslans och viljans samverkan.
6. Vi kan bara förstå den mänskliga själen om vi skiljer på att tänka, känna och vilja. Samtidigt är dessa tre alltid en enhet, sammanflätade. Detta gäller även den fysiska människan.
7. Människan kan delas in i huvud, bål och lemmar, men även här samverkar alltid de tre delarna.
8. För att få en sann kunskap om den mänskliga naturens verklighet måste man kunna urskilja utan att tappa helheten ur sikte.
9. Även om man kan urskilja tanke, känsla och vilja, så verkar i tänkandet också känsla och vilja, i känslan också tanke och vilja, och i viljan också känsla och tanke. Om vi nu tillämpar det på sinnesfären, som beskrevs i går, kan man finna stora motsägelser. Men verkligheten består av motsägelser.
10. Människan har tolv sinnen. Vanligtvis nämns färre.

11. Det är stor skillnad på att sammanfoga det jag upplever om mig själv i begreppet "jag" och att träffa en annan människa som jag också kallar ett "jag" på grund av min relation till henne. Uppfattningen av mitt eget jag är en inre process, uppfattningen av det andra jaget bygger på jagsinnet. Det är ett sinnesorgan av mycket fin substans som är utbredd över hela människan. Det är stor skillnad på att varsebli mitt eget jag och någon annans jag: den första är en viljeprocess, den andra är en kunskapsprocess.

12. Där finns en sådan motsägelse, igår kallades sinnesaktivitet för viljeaktivitet. Men nu är jagsinnet väldigt komplicerat. Vanligtvis tror vi att vi ser en annan person och genom analogi kommer vi sedan till slutsatsen: se, ett jag. I verkligheten går det till så här: du varseblir en människa en kort stund, hon gör intryck på dig, du upplever det som en attack. Du gör motstånd, blir aggressiv, trycker tillbaka den andre, aggressiviteten försvinner och den andre kan göra intryck på dig igen. Hängivenhet – motstånd; sympati – antipati, en vibrerande process.

13. Dessutom är det så att man somnar i den andra när man utövar sympati och vaknar när man utvecklar antipati. Det är en snabb växling i vibrationer när vi utforskar en annan människa. Det orsakas av jagsinnet som i sin sovande vilja uppfattar den andres jag och sedan snabbt överför det till tänkandet. Den snabba växlingen av viljemomenten möjliggör en tankeprocess i mellantiden. Det är en metamorfos av viljeprocessen.

14. Nästa sinne är tankesinnet som gör att vi kan uppfatta en annans tankar. Eurytmin ger en möjlighet att uppfatta tankar. Språket är också en förmedlare av tankar, men vi uppfattar dem med vårt språksinne.

15. Vi har även hörselsinnet, värmesinnet, synsinnet, smaksinnet, luktsinnet. Och så balanssinnet, som uppfattar hur vi förhåller oss till ovan och under, till vänster och höger, framifrån och bakifrån. Vi har också ett rörelsesinne, som uppfattar om vi är i rörelse eller vila, och ett livssinne, som känner av vår egen kropps tillstånd. (Obs: Känslsinnet saknas just här, MdL).

16. Känslsinnet, livssinnet, rörelsesinnet och balanssinnet är huvudsakligen viljesinnen. Eftersom den sovande viljan verkar i dem "försover" också vetenskapen forskningen om dem.

17. Luktsinnet, smaksinnet, synsinnet och värmesinnet är främst känslösinnen, vilket upplevs tydligast när man luktar och smakar. Det är svårare att uppfatta detta hos värmesinnet eftersom det ofta blandas ihop med känslsinnet. När vi ser väcker färger känslor.

18. Att till exempel se en färgad cirkel involverar två sinnen. I första hand uppfattar ögat färgen och i andra hand uppfattas formen genom ögats rörelse.

19.När man uppfattar färg genom ögat och form genom rörelsesinnet måste man förena dessa två intryck i sitt inre. Vi kallar det att bilda ett omdöme. Genom omdömen sammanfogar vi de tolv olika sinnesintrycken.

20.Genom att sammanfoga intrycken från de olika sinnena får vi en mångfacetterad relation till världen. Ett stort antal kombinationer av två eller flera sinnen är möjliga. Därför är det viktigt att alla sinnen utvecklas väl i undervisningen.

21.Jagsinnet, tankesinnet, hörselsinnet och språksinnet är mer tankesinnen. Den sovande viljan vibrerar med i tankeverksamheten. I jagets område lever vilja, känsla och tanke med hjälp av sömn och vakenhet.

22.Vi lär alltså känna människan endast från tre synvinklar: anden, som beskrivs av de tre medvetandetillstånden sömn, dröm och vakenhet; själen, i vilken sympatis och antipatis verkan yttrar sig in i det eteriska och kroppen som kännetecknas av dess former: sfär, månskära, den räta linjen.

Nionde föredraget den 30 augusti 1919

1. Om man har av känsla och vilja genomströmmad kunskap om den blivande människans väsen, då vaknar en pedagogisk instinkt som gör att man kan uppfostra och undervisa bra.
2. Hittills har vi betraktat människan först från själslig och sedan från andlig synpunkt. Vakenhet, dröm och sömn som medvetandetillstånd spelar här en central roll. För att åstadkomma en hygienisk uppfostran av barnet stiger vi nu ned från anden genom själen till den kroppsliga aspekten.
3. Åldersspannet för uppfostran och undervisning omfattar de första tjugo åren. Denna period är uppdelad i tre faser: fram till tandömsningen är barnet ett efterhärmande väsen, från sju års ålder till puberteten vill barnet lära sig genom att följa en auktoritet, och från puberteten längtar människan efter att skapa sitt förhållande till omvärlden utifrån sitt eget omdöme. I den mellersta fasen tar vi hänsyn till att barnet strävar efter att möta auktoritet.
4. Människans liv innebär att tänka och vilja med känsla däremellan. Hon måste steg för steg genomtränga tänkandet med logik. Som lärare i de lägre årskurserna måste man bära logiken i sig och överföra den till barnet genom sitt förhållningssätt.
5. Det logiska, kunskapsbildande tänkandet kännetecknas av tre steg. Det första är slutledningen som uttrycks i språket, det andra steget är omdömet och det tredje är begreppet. Med exemplet med lejonet i djurparken blir det tydligt att dessa steg följer varandra.
6. Denna följd kan också hittas i det berömda exemplet från logiken om den dödlige Cajus.
7. Slutsats, omdöme och begrepp äger rum i människans levande ande.
8. Slutsatsen lever i det området och är frisk endast om den sker i fullt vaket liv.
9. Om vi anförtror färdiga slutsatser till minnet förstör vi barnets själ. Eftersom den här skolan inte byggs nerifrån och upp utan börjar direkt med åtta klasser, måste vi i början ta hänsyn till att de redan anlagda, färdiga slutsatserna kommer att finnas starkt. Vi föredrar att lämna dem ifred och låter hellre barnet dra nya slutsatser.
10. Givetvis uppstår omdömet också i det fullt vakna livet, men det kan stiga ner i den drömmande själen.
11. Våra omdömen bär vi genom världen i känslan, de blir till vanor. Omdömen kommer till uttryck i satsen, och varje mening som uttalas av läraren bidrar till barnets vanebildning.

12. Begreppet tränger ner i den sovande själen, det är den själen som arbetar på kroppen. Den vakna själen arbetar inte på kroppen, den drömmande själen arbetar i människans invanda gester och den sovande själen verkar ända in i kroppens former. Inte grovt förstås, utan förfinat, ända in i ansiktets fysionomi. Från den mer mogna människans ansikte lyser mot oss vad som begreppsmässigt har gjutits in i barnets själ. Begreppsbildningen präglar sitt sigill ända in i kroppen.

13. Två iakttagelser av Hermann Bahr stöder denna tanke: den om fabriksarbetarna och den om bordsdamerna.

14. Den uniformitet som iakttagits tyder på att en förändring i uppfostran är nödvändig.

15. Begrepp lever i det omedvetna, omdömen i det halvt medvetna och slutsatser i det vakna livet. Man måste alltså samtala med eleverna om slutsatser men få dem att minnas endast sådana som kan mogna till färdiga begrepp.

16. Vi måste alltså lära barn levande begrepp, begrepp som kan växa. Döda begrepp förblir alltid desamma, såsom till exempel definitioner. Därför ska vi inte definiera, utan karakterisera: belysa saker från så många synpunkter som möjligt. Men inte heller behandla saker separat, utan alltid i förhållande till varandra.

17. Det finns också begrepp som inte behöver mogna, som bildar ett slags skelett i själen. Men vi måste relatera alla andra begrepp till människan. Begreppet människa, som är så mångsidigt som möjligt, det mest omfattande, det mest levande: det är skolans vackraste gåva för det senare livet.

18. Det som lever i människan har tendensen att förvandla sig. Om vi ingjuter begrepp om vördnad, dyrkan och bönens stämning, kan de mogna till förmågan att kunna välsigna senare i livet.

19. Under människans liv metamorfoserar de levande begrepp som hänger samman med det intimaste hos människan.

20. Vi ser återigen på tredelningen av de första åren av barn- och ungdomen: människan vill härma fram till tandömsningen, bli vägledad av en auktoritet fram till puberteten och sedan använda sitt eget omdöme på världen.

21. Detta skulle också kunna uttryckas på ett annat sätt: när en människa har stigit ned från den andliga världen och klätt sig i en kropp är hon fortfarande fylld av hängivenhet, av det förflutna. Denna hängivenhet leder till hängivenhet till världen, till det omedvetna antagandet: Världen är moralisk (vilket här bör tolkas som "god", ö.a.) och därför värd att efterlikna. Barnet lever i det förflutna och är ofta en budbärare för det andligt-själsliga livet före födseln.

22. Efter tandömsningen lever barnet i nuet fram till puberteten. Därför måste eleven lära sig att njuta av livet, inte på ett djuriskt utan på ett mänskligt sätt. Detta kräver ett levande förhållande till konsten, baserat på antagandet att världen är vacker. Det gäller även undervisningen, som bör genomsyras av konst. De saker läraren tar upp och gör ska vara smakfulla.

23. Fram till tandömsningen: världen är god. Fram till puberteten: världen är skön och efter det: världen är sann. Då kan utbildning få en mer vetenskaplig karaktär, för då kan människan utveckla ett riktigt inre sanningsbegrepp.

24. Det växande barnet lever först i det förflutna, sedan i nuet och slutligen i den ålder, då framtidsimpulser uppstår i hennes själ.

25. Mer om undervisningens utformning kommer i övermorgon.

Tionde föredraget den 1 september 1919

1. Vi kommer att förbinda betraktelsen ur andlig och själslig synvinkel med det fysiska för att få en överblick över hela människan och därifrån specifikt studera människokroppen.
2. Huvudets form är sfärisk, sluten, den döljer bara lite av sig själv. Brösten har också en sfärisk form, men endast en del av den är synlig (se ritning). Om man ser huvudet som solen, är överkroppen månen vars månskära är synlig.
3. Bröstpartiet hos människan visar sin kroppslighet bakåt, den osynliga delen framåt övergår i det själsliga. Människans huvud är helt och hållet kropp, bröstet är delvis kropp och delvis själ.
4. Vi kan förstå formen hos människans lemmar om vi inser att där har endast den sfäriska formens radier blivit synliga.
5. Även huvudet har lemmar, över- och underkäken, de är bara ofullständigt utvecklade och främst ben. Detta ben spelar huvudrollen i deras aktivitet. Hos lemmarna måste man söka det väsentliga i benets hölje av muskler och blod. Där spelar viljan en stor roll. Intellectet spelar en stor roll i huvudet, man kan betrakta huvudet som en skalle, som en benstruktur, med över- och underkäken implanterad.
6. Det finns en svårighet att förstå förhållandet mellan de rörformade ben i armar och ben och huvudets skallben.
7. Goethe tillämpade idén om metamorfos på människans gestalt. Vi kan ta en ryggkota med dess utbuktningar, ryggmärgen passerar genom den (se ritning).
8. Goethe upptäckte hos en fårskalle att benen i huvudet är förvandlade ryggkotsben. Hans slutsats var att skallen är en högre utvecklad kotpelare.
9. Detta är relativt sett inte så svårt, det blir mer komplicerat om vi vill se lemmarnas ben som en metamorfos av kotorna eller huvudbenen. Då måste vi vända rörbenen ut och in som en strumpa eller handske. Rörbenen är dock formade annorlunda på insidan än på utsidan, så att vi inte bara måste vända dem ut och in utan också omforma dem. Först då framträder formen på huvudbenen. Det har att göra med medelpunkten, vid huvudet är det inuti sfären, vid bröstet är det redan långt borta (se ritning).
10. Lemmarna har medelpunkten i omkretsen, som en sfär, motsatsen till en punkt. Radierna kommer mot oss från alla håll.
11. Man måste föreställa sig lemmarna som implanterade. En liten del av det som strömmar in utifrån blir synligt, en liten del är kropp, en större är själen,

och den största delen är förbunden med det andliga som omfattar hela världen.

12. Man kan också rita det annorlunda: Tre sfärer, den minsta blir synlig, den andra blir delvis synlig och bara en del av radierna i den tredje sfären blir synlig (se ritning).

13. I bröstsystemet finner vi föreningen av huvudets och lemmarnas system, till exempel vid revbenen: ju närmare huvudet de är, desto mer sluter de sig. Under påverkan av kraften som strömmar genom lemmarna lyckas det mindre nedåt och slutligen inte alls.

14. I egyptiernas skulpturer, men ännu mer i grekernas, är det tydligt att det fanns en medvetenhet om människans förbindelse till kosmos.

15. Lemmarna är mer vända ut mot världen, huvudet mer till den enskilda människan. Rörelserna i kosmos och lemmarnas rörelser är relaterade till varandra.

16. Huvudet leder hela tiden världens rörelser till ro, liknande ett tåg i rörelse där du färdas i ett skenbart lugn. Bröstkorgen förmedlar yttervärldens rörelser till huvudet, som bringar dem till ro.

17. Kosmos rörelser tas upp, imiteras av våra lemmar. Vi dansar planeternas och jordens rörelser.

18. Men bröstet kan inte fortsätta dessa rörelser, denna dans, in i huvudet, eftersom det vilar på axlarna. Själen måste vilande delta i rörelserna, den reflekterar vad lemmarna utför medan de dansar. Med oregelbundna rörelser börjar den brumma, med regelbundna rörelser börjar den visa, med harmoniska kosmiska rörelser börjar den sjunga. Dansrörelsen övergår utåt till sång och inåt till musikalitet.

19. Sinnesfysiologin uppger att det finns rörelser i luften utanför oss och att människan i sitt inre varseblir tonerna.

20. Men det en människa i det yttre har av rörelser, bringas till ro inåt i själen, och detta övergår i toner. Det är också fallet med alla andra sinnen. Däri ligger förnimmelsens ursprung, men också sambandet med konsten. Den musiska konsten uppstår ur den skulpturala, arkitektoniska konsten, för vad den skulpturala konsten är utåt, är den musikaliska konsten inåt. Förnim en färg som en rörelse som har kommit till ro, era lemmar rör sig med omvärlden och i ert inre uppfattar ni färg eller ton.

21. Om man aldrig har vänt ut och in på en strumpa eller handske vet man inte vad som faktiskt rör din hud, man vet bara något om utsidan. På samma sätt är ovanstående också svårt att förstå.

22.Vi kan alltså säga: lemmarnas människa visar sig som kropp, själ och ande, bröstet som kropp och själ, och huvudet endast som kropp. (Se teckningen ovan). År 869 slog den katolska kyrkan fast att människan består av kropp och själ. Som ett resultat stördes människans förhållande till världen.

23.Människans huvud är den äldsta delen, det härstammar från djurvärlden. Bröstet kom senare, och sist fick vi lemmarna. Så dessa är inte omvandlade djurorgan, de implanterades senare. Genom att störa människans förhållande till kosmos har materialismen koncentrerat sig på huvudet och med rätta funnit att kraniet härstammar från djuren, men projicerat det på hela människan. Som lärare måste man veta sådana saker, man måste intressera sig för vad som händer och vad som har hänt i världen.

24.Vi har börjat med att behandla den sfäriska formen, månformen och radiernas form hos lemmarna för att klargöra varför vår tid är en materialistisk tid. Sådana kulturhistoriska fakta måste läraren ta till sig. Då kommer han att utveckla den rätta värnaden för människan, han kommer att se att människan är relaterad till hela kosmos. I varje barn finns ett centrum för kosmos! Känn intensivt vad det betyder: det helgar vår uppfostran. Om du går in i skolan med själviska känslor behöver du många ord, om du går in med storslagna, kosmiska inre känslor skapas djupgående kontakter med barnen. Pedagogik bygger på känslor, inte på vetenskap, det måste vara en konst. Dessa känslor tänds av betraktelsen av det stora världsalltet och dess samband med människan.

Elfte föredraget den 2 september 1919

1. Att belysa människans andliga och själsliga sida gör det möjligt för oss att förstå människokroppens utveckling och uppbyggnad.
2. Människan är tredelad: huvudmänniska, bålmanniska, lemmarnas människa. Var och en av dessa delar har sin egen relation till själs- och andevärlden.
3. Låt oss först betrakta huvudet: i det finns det andliga och själsliga på ett annorlunda sätt än i bröstet och i armar och ben. I det fysiskt mest fullkomligt formade huvudet är barnets själ i ett drömtillstånd och anden i ett sovande tillstånd.
4. Om vi sätter detta tillstånd i samband med människans utveckling ser vi att i fasen fram till tandömsningen är barnet ett efterhärmande väsen. Det har att göra med att själ och ande drömmer respektive sover, det vill säga befinner sig utanför huvudet, i omgivningen. Därför härmar barnet människorna och utvecklar kärlek till dem. Vid tandömsningen avslutas denna utveckling.
5. Vid tandömsningen avslutas den första uppgörelsen med världen, de formbildande krafterna har gjort sitt arbete utifrån huvudet.
6. Människans bröstområde är organiserat annorlunda från födseln. Kropp och själ är innerligt förbundna med varandra, det andliga är drömande närvarande. Man kan lägga märke till en större vakenhet och livlighet i detta område.
7. Hos lemmarna är kropp, själ och ande väldigt nära förbundna från början. Detta område är helt vaket men fortfarande outvecklat.
8. Vi behöver bara utbilda lemmarnas människa och en del av bröstmänniskan. De har sen till uppgift att väcka huvudmänniskan. Det är karakteristiken av uppfostran och undervisning. Barnet kommer oss till mötes med mycket. Endast det som är ofullkomligt i dess ande och själ behöver utbildas.
9. Det bästa vi kan göra är att utbilda viljan och en del av sinnelaget i själen. Via lemmarna utbildar vi även en del av bröstmänniskan. Den andra delen av bröstmänniskan och huvudmänniskan måste väckas av dem. De kan ju också vara mer genialiska än vi själva. Vi måste sträva efter det goda och utveckla en stark vilja.
10. I språket bor språkets genius, klokare än vi själva. Vi kan lära oss mycket av det sätt på vilket det andliga lever i språket.
11. Människan kommer till världen med en drömande själ och en sovande ande vad hennes huvud beträffar. Endast genom viljan kan vi väcka den. Men vi kan ännu inte göra eurytmi, utbilda musikaliteten eller använda konst. Kort sagt: det finns ännu ingen bro mellan viljan och den sovande anden. Lite senare

kan vi säga före de första orden, som aktiverar talorganet och börjar väcka den sovande huvudanden.

12.Men förutom språket har naturen i sig också en genius. Den låter mjölk uppstå ur lemmarnas utveckling. Människans och djurens mjölk har lemmarnas kraft inom sig. Anden som är verksam däri har till uppgift att väcka barnets sovande ande, har behov att väcka barnets ande.

13.Människans första utveckling sköts alltså av naturen själv, sedan börjar vi arbeta på viljan, det vill säga på själen, genom vårt språk och våra gärningar. Det är därför vi måste inse att vi egentligen inte kan göra så mycket med huvudet, men vi kan väcka det som slumrar där.

14.Det ligger något visst i det, det som blivit konventionellt på grund av kulturutvecklingen får man förstås inte med. I den andliga världen finns inget skrivande, ingen läsning. Endast om vi bibringar barnen att skriva och läsa genom bröst och lemmar tillfogar vi dem något gott.

15.När barnet kommer till skolan vid sju års ålder har dess huvudande i viss mån vaknat. Då kan vi lära det att skriva och läsa på det konventionella sättet, men det är skadligt för dess utveckling. Först kommer teckning och målning, sedan de musikaliska inslagen, eftersom de verkar på lemmarnas människa och bröstmänniskan. Intellectet måste väckas av viljan. Det konstnärliga inslaget spelar en viktig roll.

16.Barnet måste också växa och denna tillväxt får inte störas av utbildning. Detta är särskilt viktigt under den andra sjuårsperioden, för efter att de formbildande krafterna huvudsakligen har arbetat utifrån huvudet under den första sjuårsperioden står nu livsutvecklingen i centrum. Detta slutförs vid puberteten. Andning, näring och rörelse stödjer denna livsutveckling. Man måste bli en kamrat till naturen och veta att ens sätt att uppfostra i viss mån påverkar barnets tillväxt.

17.Till exempel påverkar för stora krav på minnet längdtillväxten och om vi begär för mycket av fantasin hämmar vi tillväxten. Det finns ett hemlighetsfullt samband mellan människans tillväxtkrafter och minne och fantasi.

18.I början av året eller av en utvecklingsfas och i slutet av den tittar läraren på förändringarna i den fysiska utvecklingen, och ser till exempel att ett barn har vuxit överdrivet snabbt och ett annat har förblivit litet. Sedan måste han eller hon fråga sig hur en ny balans mellan minne och fantasi kan uppnås under den kommande perioden.

19.Därför måste en lärare stanna hos sina elever alla år. Detta fungerar också bra för läraren, till exempel lär han eller hon känna fantasifulla barn och

minnesrika barn och kommer att fördjupa sig i minne och fantasi. På så sätt lär man känna sambandet mellan kropp och själ bättre.

20.Vi vill inte definiera våra uppfattningar utan göra dem så flexibla att de också kan förändras igen, både inlevelsemässigt och begreppsmässigt.

21.Det andligt-sjäsliga leder automatiskt till det organiskt-fysiska. Naturens genius uppfostrar barnet fysiskt genom mjölken, vi låter konsten "droppa in" från och med tandömsningen. I slutet av denna period kommer den självständiga omdömeskraften, personlighetskänslan, den självständiga viljeyttringen att skimra igenom. Vi tar hänsyn till detta i vår läroplan.

Tolfte föredraget den 3 september 1919

1. Om vi vill studera den fysiska kroppen måste vi inkludera dess förhållande till de andra naturrikerna: mineralerna, växterna och djuren.
2. Vi måste alltså relatera skelettet, musklerna, blodomloppet, matsmältningen, organen, sinnen, hjärnan, etc. samt de processer som äger rum i dem till den yttre världen.
3. Hjärnan och nervsystemet, i sin förbindelse med sinnen, bildar en enhet som har genomgått en lång utveckling. Den utgör det egentliga mänskliga systemet, som har höjt sig över djurets och är tydligast i utformningen av huvudet.
4. Under de första sju levnadsåren bidrar krafterna från huvudet till gestaltningen av den fysiska kroppen i bröstet och lemmarna. Efter det bibehåller de gestalten och besjälar och förändligar den.
5. Men huvudet tenderar också att vilja utveckla en varg, ett lamm, en drake. Bålens och lemmarnas system övervinner denna djuriska tendens och metamorfoserar dessa krafter.
6. Dessa förvandlade krafter blir människans tankar. De är de översinnliga motsvarigheterna till det som inte uttrycks iakttagbart genom sinnen. Vi låter ett djurrike uppstå inom oss, men låter det inte bli en sinnlig verklighet utan omvandlar det till tankar genom bålens och lemmarnas inverkan. När denna process inte går bra får vi migrän.
7. I bålen sker den viktigaste delen av vår andning, vårt blodomlopp och vårt matsmältningssystem - processer som på ett hemlighetsfullt sätt hänger samman med växtvärlden.
8. I människans andning tas syre upp och omvandlas till kolsyra genom att bindas till kol, som finns i människan genom de omvandlade näringsämnen. Om människan inte andades ut kolsyran utan kunde behålla den i kroppen, befria syret från kolet igen och sedan andas ut syret, då skulle hon med hjälp av kolet kunna ge upphov till växtvärlden. Växten tar ju upp koldioxid och avger syre, behåller kolet för sig själv och bygger därmed upp sin organism. Människans andning motsvarar den omvända processen i växten, assimileringsprocessen (fotosyntesen, ö.a.).
9. Bålssystemet har en stark tendens att ständigt frammana en växtvärld, men huvudet och lemmarna gör motstånd. Alltså andas människan ut koldioxid och låter därigenom växtriket uppstå utanför sig själv.
10. Vad gäller bål-bröstsystemet skapar människan ett motrike till växtvärlden.

11.Om huvudets och lemmarnas system inte är tillräckligt starka och växtbildning påbörjas inom oss uppstår sjukdomar. På sätt och vis kan bilderna av våra sjukdomar också finnas i växtriket.

12.Under näringsprocessen tar människan också upp ämnen från sin omgivning, men dessa omvandlar hon med hjälp av syret från andningen. Detta liknar en förbränningsprocess, men då en förbränningsprocess som saknar början och slut. Att äta omogen frukt gör oss sjuka, mognadsprocessen måste ske utanför oss. Att äta övermogen frukt gör oss också sjuka, den processen måste också ske utanför oss. Mitten av denna process äger dock rum inom oss.

13.Andningen är motsatsen till vad som sker utanför i växtvärlden: den förbinder sig i det inre med näringsprocessen, som i sin tur bara är den mellersta delen av en förbränningsprocess. Denna förbindelse utgör det hemlighetsfulla samspelet mellan själen (anti-växtprocessen) och kroppen (mittleden av en naturprocess). Människan förbinder sig fysiskt med en del av den naturliga processen och besjälar den med sin andningsprocess.

14.Det kommer att bli nödvändigt att studera hur värme verkar i människokroppen, hur vatten och luft samverkar.

15.Man söker numera orsakerna till sjukdomar, såsom baciller och bakterier, men det är också viktigt att undersöka hur det är möjligt att dessa hittar en angenäm plats i kroppen.

16.Skelettsystemets och musklernas betydelse i människans livsprocess i förhållande till omvärlden har ännu inte studerats.

17.Låt oss se vad som händer när man böjer armen. Att spänna musklerna är en mekanisk process. Först har du en rak arm (se ritning).

18.Böjer man nu armen så rullar man upp muskeln, liksom en mekanisk rörelse. Man gör samma sak när man böjer sitt knä eller när man går. Det är alltid krafter som sätter våra kroppars maskineri i rörelse. Med vårt jag lever vi inte i kött och muskler, utan vi lever i en kraftkropp, när vi sitter och när vi går.

19.Vi livnär oss även med mineralämnena. Lemmarnas system hindrar dessa mineraler i oss från att anta sin kristallform. Vårt lemsystem, skelettet och muskelsystemet har tendensen att lösa upp mineraler.

20.När sjukdomsprocessen går utöver det vegetativa in i mineraliseringsprocessen utvecklas allvarliga sjukdomar som diabetes och gikt. Vi borde på något sätt bearbeta de skenbara ämnen som finns i sinnena, nerverna och hjärnan till medicin.

21.Människan kan bara förstås om vi känner till dessa processer. Hon måste lösa upp mineralerna, omvända växtriket inom sig och förändliga djurriket.

Trettonde föredraget den 4 september 1919

1. För att på rätt sätt närma oss barnets relation till omvärlden måste vi ta tillvara insikterna från dessa föreläsningar. Vi ser ett tvåfaldigt förhållande till omvärlden genom den motsatta formen hos människans lemmar och huvud (se ritning).
2. Som att vända en strumpa ut och in, vänds benens former till huvudformer. Huvudets form trycks på sätt och vis inifrån och utåt, lemmarna utifrån och in. Ett tryck utövas på er handflata och fotsula, som är samma tryck som trycker mot pannan från insidan. Så kan man se att det andligt-sjäsliga flödar genom människan.
3. Precis som en vattenström däms upp av en damm och rinner tillbaka in i sig själv, så är människan en fördämning för det andligt-sjäsliga. I förhållande till det fysiska sker en ständig "uppsugning" av människan.
4. Kroppen motstår denna förstörelse genom det andligt-sjäsliga i oss genom att skapa en balans mellan denna förstörelse och den ständiga uppbyggnaden av kroppen. Bröst-buksystemet genomtränger människan med materia och motstår därmed förstörelsen. Lemmarna deltar i liten utsträckning i den materialstrande processen, de är de mest andliga, och när de rör sig tär de på kroppen. Om de inte rör sig tillräckligt, tär de inte tillräckligt och bröst-buksystemet producerar överflödiga materia, särskilt fett. Detta motverkar då den sugande, andligt-sjäsliga processen och försvårar flödet till huvudet. Det är därför barn inte får bli för feta. De kan få hjälp av rätt kost. Senare finns det ofta andra orsaker till att man blir för tjock.
5. Om vi låter barn samla för mycket fett motverkar vi världsprocessen, eftersom den vill låta det andligt-sjäsliga strömma genom människan.
6. I människans huvud däms det andligt-sjäsliga upp, det kastas tillbaka som vatten som kommer till en fördämning. Även materia stöts tillbaka och sönderfaller. När levande materia sönderfaller uppstår nerver. Nerver är sönderfallen materia, död materia. På så sätt skapas kanaler av död materia, nerverna, och genom dessa kan det andligt-sjäsliga strömma tillbaka in i människan.
7. Det andligt-sjäsliga tränger in utifrån och in, utvecklar en förtärande, sugande aktivitet, den tränger in längre, däms upp, dödar materia, får den att sönderfalla till nerver och kan tränga igenom till huden genom de självbildade kanalerna. Det som lever organiskt släpper inte igenom det andligt-sjäsliga.

8. Den levande tar upp det andligt-själsliga, men släpper inte igenom det, medan det materiella, mineraliska, döda släpper igenom det. Blod är en mycket säregen saft ("Blut ist ein ganz besonderer Saft", citat ur Goethes Faust, ö.a.), det släpper inte igenom anden utan behåller den i sig. Nerver är också en säregen substans, de släpper igenom det andliga.

9. Det är skillnaden mellan två av människans beståndsdelar: det som är mineral och som låter anden passera igenom, och det som är organiskt-levande, som hejdar anden och därigenom får den att skapa de former som gestaltar organismen.

10. När människan utför fysiskt arbete "simmar" hon i det andliga som är utanför henne; när hon arbetar andligt, som när hon tänker och läser, så arbetar det andligt-själsliga som finns i oss. Det använder sig av det kroppsliga, som får materia att sönderfalla genom uppdämningen. När vi arbetar mentalt är vår kropp väldigt aktiv, vid kroppsarbete är anden aktiv. Denna paradox måste förstås: andligt arbete är kroppsligt, kroppsligt arbete är andligt. I den första är materien aktiv i oss, i den andra är vi omgivna av ande.

11. Det här är viktigt för vårt tänkande kring arbete, om att bli trött och återhämta sig. Om en människa arbetar för mycket med sina lemmar, för fysiskt, får den yttre anden för mycket grepp om henne. Då måste man sova längre och det påverkar i sin tur aktiviteten i bröst-buksystemet, vi blir varma och febriga.

12. Det är skillnad på meningsfull och meningslös aktivitet. Vid meningslös aktivitet framkallas behov av sömn, vid meningsfull aktivitet förbinder vi oss medvetet med andens verksamhet, så att den inte behöver arbeta lika mycket i den omedvetna sömnen. Meningslös rörelse utgår från kroppens behov, meningsfull rörelse utgår från omgivningens behov. Båda måste skötas i utbildningen, till exempel inom gymnastik och eurytmi. Detta harmoniserar behovet av sömn och främjar en god utveckling av viljan. Överdriven idrottsutövning är tillämpad darwinism.

13. Detta måste sägas radikalt för att förhindra att mänskligheten blir mer och mer lik djuren. Vi ska inte bara vara uppfostrare, utan också vara socialt aktiva.

14. Mentalt arbete som tänkande och läsning åtföljs ständigt av sönderfall av materia. Om vi har samlat på oss för mycket nedbruten materia under dagen stör det vår sömn.

15. Det är skillnad på mekaniska tankeprocesser och de som ledsagas av känslor. Intresse främjar bröstverksamheten och låter mindre materia sönderfalla. När allt kommer omkring främjar intresse, varmt intresse, blodets aktivitet. När man förbereder sig inför examinationer måste mycket pluggas in

utan intresse, vilket stör sömnen. Vi kommer därför inte att använda examinationer. Om vi följer ett barn väl så vet vi vad det vet eller inte vet. Men vi måste ta hänsyn till de sociala förhållanden som vi lever i, låt oss inte vara alltför rebelliska.

16. Eurytmi som meningsfull rörelse, att förändliga det fysiska arbetet och att göra lektionerna intressanta gör att det intellektuella arbetet genomströmmas av liv.

17. Vi måste förändliga arbetet utåt och ge blodets liv åt det intellektuella arbetet. Det första har en viktig pedagogisk och social sida, det andra en viktig pedagogisk och hygienisk sida.

Fjortonde föredraget den 5 september 1919

1. Bildningen av huvudet skiljer sig mycket från bröstets och lemmarnas. Lemmarna bildas utifrån och in och fortsätter in i kroppen. Vi måste skilja på vad som har formats inifrån och ut och vad som har skjutits in utifrån, så att säga.
2. Huvudet är en hel människa i sig själv, upphöjt över djurriket.
3. I huvudet har vi (överst, ö.a.) själva huvudet, bålen i området för näsan och lemmarna i munnens område. Näsan är en metamorfoserad lunga, den sticker oblygt ut i ansiktet, medan lungan som är själslig och andlig till sin natur är mer dold.
4. Munnan är besläktad med ämnesomsättningen och lemmarna. Hela människan finns i huvudet, men bröst och lemmar är förkrympta.
5. Lemmarna är i sin form en metamorfos av munnen, armarna och händerna av överkäken, ben och fötter av underkäken. Denna mun, i det osynliga huvudet utanför oss, öppnar sig mot bröstet och magen. (Se bild, ö.a.)
6. Detta osynliga, andliga huvud är delvis synligt i våra lemmar och äter upp oss hela tiden så att säga. När vi dör är vi förtärda. Det andliga kräver av oss hängivenhetens offer, vilket är synligt i formen hos vår fysiska kropp. Huvudet och lemmarna är motsatser, bålen håller jämvikten mellan dem.
7. Även i bröstområdet blandas huvudets och lemmarnas natur. Uppåt tenderar bröstkorgen att bli huvud och nedåt att utveckla lemqualität. Det fysiska huvudet hindrar bålen från att bli huvud, därför uppstår struphuvudet som uttrycker sin natur i det mänskliga språket. Det har en ständig strävan att bli huvud i luften, varvid vågrörelserna däms upp av det fysiska huvudet.
8. Detta själsliga huvud, bildat av struphuvudet i språket, måste efter sjunde året (under andra sjuårsperioden, ö.a.) förses med ett skelettsystem, också själsligt. Det gör vi genom att införa grammatiken.
9. Nedåt tenderar bålen att ta upp det som skjuts in som förtätad, grövre lemnatur. Sexualitetens gåta kan utforskas med denna insikt. Under de sista åren av de andra sju åren inleds det som blir fullt utvecklat efter puberteten.
10. Från det tolfte, trettande, fjortonde, femtonde levnadsåret måste allt som utvecklas av själsförmågor genomsyras av kärlek och med fantasins kraft. Medan vi lär barnen att skriva och läsa kan vi fortfarande tilltala det intellektuella, men när man utvecklar omdömeskraften från tolv års ålder får fantasin inte saknas.

11. Även när vi visar att den yttre världen är inbyggd i till exempel ögat (lins, hålkamera) vädjar vi till fantasin. Detta kan vi ju inte observera i den levande kroppen.
12. All undervisning, inklusive geometri och algebra, bör ges på ett sådant sätt att det tilltalar fantasin. Ett exempel ges på hur detta kan göras när man lär sig Pythagoras sats.
13. Läraren måste genomsyra innehållet med fantasi, med en känslomässig vilja. Elev och lärare ska vara samstämda särskilt i de högre årskurserna i folkskolan. Fantasin måste förbli levande genom att ständigt på nytt omgestalta lektionens innehåll.
14. Läraren får inte heller bli sur eller pedantisk. Pedanteri och läraryrket hör inte ihop.
15. Det krävs en viss inre moral, en inre förpliktelse. Håll din fantasi vid liv. Om pedanteri dyker upp, skaffa dig ett annat yrke.
16. Man får den nödvändiga kraften för entusiasmen för denna inre moral genom att utgå från de grundläggande principerna som beskrivits ovan.
17. Den intellektuella tenderar att bli lat, särskilt när den får näring av materialistiska föreställningar. Men det blir bevingat av föreställningar som vunnits ur det andliga. Detta är möjligt genom fantasins omväg.
18. Under lång tid avvisades fantasi i utbildningen av rädsla för att hamna i osanning. Därför måste till fantasi läggas mod till sanning å ena sidan, men också en stark ansvarskänsla gentemot sanningen.
19. Behov av fantasi, sinne för sanning och ansvarskänsla, det är pedagogikens nerver. Den som vill bli pedagog borde ha som motto:

Genomträng dig med fantasiförmåga.

Ha mod till sanning.

Stärk din känsla för själsligt ansvar.

Avslutning

Vi lever i tiden för utvecklingen av medvetenhetssjälens. Denna mening återkommer ständigt, både i Rudolf Steiners texter och i mitt huvud och hjärta. Vad det exakt betyder är inte entydigt.

Det är dock klart att något är på väg att hända eller redan händer. Hur vi har organiserat världen överensstämmer i vilket fall som helst inte med tankarna om tregreningen så som Steiner har beskrivit dem. Det som efterfrågas är ökad medveten handling.

Uppfostran av barn och oss själva spelar en avgörande roll i detta. Om vi lyckas, och vi måste lyckas säger Steiner, att gestalta vår uppfostran på ett sådant sätt att de nyanlända från den andliga världen både landar på jorden och inte förlorar sin förbindelse med andevärlden. Då finns det hopp.

Studiet av människan är en förutsättning för detta, varför vi får vara tacksamma för att Allmän Människokunskap har getts till oss.

Om detta arbete bidrar till en mer intensiv studie av denna människokunskap har vi tagit ett steg i rätt riktning.

Marcel de Leuw

Tack till Paula och Merel.